ACADEMIA ROMÂNĂ
MEMORIILE SECȚIUNII LITERARE
SERIA III TOMUL III MEM. 4

NUMIRI ETNICE LA AROMÂNI

DE

PERICLE PAPAHAGI
MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

CVLTVRA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI
1925

NUMIRI ETNICE LA AROMÂNI

DE

PERICLE PAPAHAGI

MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

Ședința dela 16 Octombrie 1925

Cred că nu s'a dat până acuma cuvenita atenție modului cum numesc Românii diferitele popoare cu cari convietuesc. Aceasta este o lacună, care trebuește umplută. Imi permit a tratà numirile etnice la Aromâni și socotesc, după cum vom vedeà, că ele ne îndreptățesc să tragem și oarecari concluziuni istorice cu privire la trecutul Aromânilor, cu privire a legăturile lor cu popoarele conlocuitoare precum și cu privire la așezările lor.

Iar, pentru a ne referì la Daco-Români, cred că nu-i fără însemnătate faptul că aceștia numesc pe Slavii sudici *Bulgari* dela *Bălgăr*. Fără îndoială, această numire arată o atingere directă a Daco-Românilor cu Bulgarii, înainte ca aceștia să devină Slavi. Aceasta rezultă din desvoltarea fonetică a cuvântului *Bălgăr*, o desvoltare fonetică conformă legilor de prefacere românești din timpul de formațiune a limbii noastre. Altfel, dacă ar fi să admitem că această numire pătrunde târziu, după slavizarea Bulgarilor, ar fi sunat românește *Bălgăr;* iar admițând influența sufixului *ar*, ar fi zis Românii *Bălgar*, dar în niciun caz *Bulgar*.

Oricum, tratarea «*Numirilor etnice la Aromâni*», nu încape îndoeală, că-i importantă și merită să fie supusă unui studiu amănunțit, spre a se știi cum numesc Aromânii pe conlocuitorii și pe vecinii lor.

Studiul de mai jos, după părerea noastră, ne îndreptățește să tragem următoarele încheieri:

1. Aromânii, cari grăesc dialectul aromânesc, cu particularitățile de limbă cunoscute, au stat în legături neîntrerupte cu Daco-Românii, în cursul veacurilor, oricât de slăbite au devenit acestea în timpul dominațiunii bizantine și apoi în urmă, după cucerirea Peninsulei-Balcanice de Turci. La această încheiere ne duce numirea de *Vlăhùt*, *Rumân di Vlăhie* sau *Rumân di Rumânie*, ce o dau ei Daco-Românilor.

2. Aromânii trăesc din timpuri străvechi printre Greci și Albaneji, cum arată numirile băștinașe de *Arbinès*, pl. *Arbineși* și *Grec*, pl. *Greți*.

3. Dintre Slavi, cei cari au fost în atingere mai directă și mai continuă cu Aromânii au fost *Sârbii*. Aceasta rezultă din numirea de *Sărbu*, pl. *Sărghi*, numire conformă desvoltării fonetice a limbii aromânești, după formațiunea limbii noastre.

Dacă nu-i găsim pe Aromâni și azi mai numeroși printre Greci, Albaneji și Sârbi, cauza nu poate fi alta decât desnaționalizarea lor în sânul acestor popoare, fapt ce se poate urmărì și constatà și din numirile de localități cu caracter curat aromânesc, atât la Greci și Albaneji, cât și la Sârbi, constatare conformă pe deplin și cu adevărul istoric, că elementul român a existat în toate aceste localități.

4. Pe Bulgari, deși Aromânii formează cu ei în Evul-Mediu un imperiu Româno-Bulgar, se pare că i-au cunoscut mai puțin. Numirea de *Vă'rgăr* și *Vúrgăr*, străină, ce le dau, arată că nu Aromânii din Pind, Tesalia, Macedonia și Albania au fost cei cari au constituit acest imperiu Româno-Bulgar. Acești Aromâni au fost alții. Ei vor fi fost Aromânii pe cari îi putem numì «*Români balcanici*», sau *ai* «*Emului*», dispăruți, fie desnaționalizându-se, — recte: bulgarizându-se, — fie emigrând spre nord la frații lor din Dacia-Traiană și, poate în parte, și spre sud la Aromânii Pindului.

De altfel aceasta este de asemenea în conformitate cu adevărul istoric; Românii balcanici au trebuit să existe. Ei formau verigă de unire, de legătură, de atingere dintre Românii nordici și sudici. Acești Români existau și formau imperiul Româno-Bulgar, simultan cu ființarea statelor aromânești din sudul Albaniei, din Pind și Tesalia până în Acarnania, din regiunea Salonicului și a Strumiței, statele neatârnate ale acestor Aromâni, numite; *Marea Valahie*, *Mica Valahie*, *Valahia de Sus*, *Vlahia* (regiunea Salonicului) și ducatul lui Chrysus (Cruș? sau Hârsu, după d-l N. Iorga?) [1]).

5. Românii despărțiau pe Greci de Slavi, după cum rezultă din faptul că Slavii fac cunoștință pentru întâia dată cu numele de «Grec» prin Români.

---

[1]) Ar puteà fi însă și Cris(a) sau Hris(a), nume răspândit la Aromâni, ceeace revine la *Hârsu* al d-lui N. Iorga. *Hrisa* se aude mai în toate comunele aromânești. La *Vlaho-Clisura*, în copilăria autorului acestor rânduri, existà *ciobanul*, de origine grămustenească, *Hrisa*, cu casa în *Ghios* (mahalaua de jos) și cu *cutarlu* (staulul) în care mulgeà oile la *Su-Arină* (partea de jos a Vlaho-Clisurii).

«Slavii desemnau pe Bizantini rar cu numele de Romani (Romei, Rumi), cum se numiau Romanii din Răsărit (*Ῥωμαῖοι*), ne spune Jireček, sau cum erau numiți de Perși, Arabi și Turci (Rum, Urum), ci de cele mai multe ori ca Greci (*Grk*, *Grčin*) tocmai după uzul limbii romanice (rom. și alb. Grek)» [1].

Firește, după uzul limbii romanice de răsărit, care este limba românească.

6. Considerația că legăturile dintre Aromâni și Daco-Români n'au fost aproape niciodată întrerupte cu desăvârșire (vezi § 1.) lămurește mulțumitor desvoltarea uniformă a *limbii românești*, *unitatea* acestei limbi.

In adevăr, cum erà și firesc, limba românească se formează în cuprinsul întregului imperiu roman de răsărit, deci atât în Dacia-Traiană, cât și în Dacia Aureliană.

Intre sec. al treilea și cele următoare, până când încep barbarii să năvăliască în imperiu, limba românească se desvoltă fără înrâurirea vreunui idiom din cele ale popoarelor năvălitoare. Chiar după năvălirea Slavilor, poporul cu care Românii se amestecă mai mult, trebuie deasemenea să admitem, că limba românească își urmează desvoltarea sa firească, fără înrâurirea slavă și aceasta pentru multă vreme, căci nu putem admite ca o limbă barbară să poată înrâurì, cu prima atingere, graiul unui popor, cel mai strălucit pe aceà vreme. Exemple de această natură sunt multe.

Această părere este deasemenea conformă cu rezultatele ce ni le dă studiul *filologiei*. Elementele slave sunt posterioare formării limbii românești; ele sunt postdialectale.

Acest adevăr este întărit și de studiul elementelor slave și străine în genere, care arată că mai toate aceste elemente se întroduc târziu în Româna din Dacia sau din Peninsula balcanică.

Toate elementele străine în limba română, deci și cele slave sunt *posterioare despărțirii dialectelor*, iar despărțirea aceasta este în orice caz *posterioară veacului al IX-lea*, fără a fi, după cum s'a spus, o despărțire lipsită cu totul de legături dintre Românii nordici cu cei sudici.

Caracterul elementelor străine din română în genere este nou, posterior formării dialectelor, deci târziu și admițând pentru desvoltarea

[1]) Jireček, *Rom. Dalm.* 1.36; 3.73; Archiv f. sl. Philol. 3 (1910), pag. 450: «Die Slaven bezeichneten die Byzantiner nur selten als Römer (Rumi), wie sich die Oströmer selbst nannten (*Ῥωμαῖοι*) oder wie von den Persen, Arabern und Turken genannt wurden (Rum, Urum), sondern meist als Griechen (Grk, Grčin) ganz nach dem romanischen Sprachgebrauch (rum. und alb. grek)».

formelor dialectale un secol, două, va trebuì să admitem că întrarea elementelor străine se face după sec. al X-lea sau al XI-lea.

Se poate admite doar înfluența graiurilor autohtone, traco-ilirice, la formațiunea limbii românești și atât. Dar și aceste graiuri, înghițite de limba romană de răsărit, le bănuim numai în unele prefaceri din vocalismul și consonantismul limbii noastre, fără precizări posibile, graiurile traco-ilirice nelăsând urme neindoioase de existența lor, în afară de oarecari numiri de localități.

7. Că introducerea elementelor străine este posterioară despărțirii dialectelor și formării acestora rezultă și din considerația, că elementele străine nu sunt supuse deloc desvoltărilor dialectale. Dialectul aromânesc se caracterizează prin pronunțarea sunetelor *ce*, *ci*, ca *țe*, *ți*: *Ț*e ? = Ce ? *Ținivà* = Cinevà; *țer* = cer etc. Dar *ceată* (čeată) nu *țeată*; *čireap*, nu *țireap*, etc.

Acest exemplu arată în modul cel mai evident că elementul slav din aromâna este posterior prefacerilor *ce*, *ci* în *țe*, *ți*. Deci, cum am spus (§ 6), posterioare sec. al X-lea sau al XI-lea.

Nu putem admite, că prefacerea *țe* (în loc de *če)* n'ar fi postdialectală și că Aromânii n'ar fi rostit în epoca de formațiune a limbii românești če, či. Exemplele *čireașe*, *činușe*, *čișire (čirșire)* = cerșire, *Șăčiște*, *Čirneși* arată că și Aromânii au pronunțat la origine če, či, din care însă nu s'au păstrat decât exemplele citate, condiționate de *sibilanta* următoare *ș*, și alte câtevà ca: *fečŭ* (= făcui), *freğu* (= frânsei), [1]) etc.

8. Acestea nu contrazic părerea, că începuturile de diferențieri între graiul românesc nordic și sudic n'ar trebuì urmărite până în timpul de formare a limbii românești [2]).

Vorbit graiul roman pe un teritoriu atât de întins, ale cărui extremități nordice și sudice, trebuie să admitem, că au fost Daco-Românii din stânga Dunării și Aromânii din regiunea Pindului, erà cu neputință să nu dea naștere la deosebiri fonetice și semantice. Păstrarea labialelor în dialectul daco-român, palatalizarea lor în dialectul aromân constitue o dovadă destul de apreciabilă.

Ințelesul cuvântului *tornu*, *turnare* (: *toarnă mulu*, *toarnă calu* = catârul, calul e pe punctul de a-și răsturna povara) la Aromâni; a *cărà*,

[1]) Sunetul *ğ*, *dz* merge paralel cu sunetul *č*, *ț* în ce privește desvoltarea sa.

[2]) Pușcariu Sextil, *Zur Reconstruktion des Urrumänischen*, *Halle*, 1914, (passim), unde, deși în bună parte argumentele aduse sunt discutabile, totuș constitue un început serios de constatarea unor diferențieri dialectate ca începute în timpul formării limbii românești.

cărare la Daco-Români, sunt de asemenea dovezi semantice de diferențieri dialectale ce arată, pe de o parte stăruința fiecăruia din aceste ramuri în mod neîntrerupt în pământul ce-l locuesc și astăzi, iar pe de alta, că desvoltarea acestor înțelesuri este veche pentru fiecare din ele, înnăscută odată cu împrejurările deosebite de traiu [1]).

9. Numirea de *Şcl'ineasa*, *Şcl'ai* (= Șchei), arată că primii slavi, cari ajung până în Morea, au fost numiți de Aromâni *Şcl'ini* (Slavini) și numai dispărând din mijlocul lor, fie prin retragere, fie prin contopire cu celelalte popoare, a dispărut și numirea de *Şcl'in* sau *Şcl'ai*, pentru a nu se păstrà decât în toponimie.

10. Toponimice ca *Cirneși* trădează numiri străvechi tracice.

VLĂHUT

Nu-i fără înteres, socotesc, să arăt derivarea cuvântului *Vlăhùt*, numire sub care sunt cunoscuți Românii din Dacia de către Aromâni.

Aromânii numesc pe Daco-Români în genere cu numele de *(A)Rumâni di Vlăhie* sau *Vlăhuți*, înțelegând prin aceasta, nu numai pe cei din Muntenia, adică pe cei din fosta Valahie, ci și pe cei din Moldova, Basarabia, etc., într'un cuvânt pe toți cei cari grăesc dialectul daco-românesc.

Vlăhie și Rumânie în conștiința Aromânului se confundă cu Dacia. Eu nu-mi aduc aminte să fi auzit în afară de *Vlăhie*, respectiv *(A)Rumânie*, numirea de *Moldova* sau *Basarabia* în popor, cât am stat în Macedonia, în afară din școală. Chiar și Românii din Serbia, pentru Aromâni, sunt *Arumâni* din Vlăhie sau *Vlăhuți.*

Intâlnind un Aromân în Parachin (Serbia) în vara anului 1922 și întrebându-l, ce fel de Români sunt aceia din *Mutinți*—, sat lângă Parachin, locuit de Români—, cari se plimbau în piața Parachinului, în zi de târg, mi-a răspuns:

«*Nu-l'i cunoşti? Nu zburîși cu nîși? Suntu Vlăhuți; limba Vlăhutească, din Vlăhie grescu, țe-aduțe cu anoastră*» [2]).

Vlăhùt nu se mai întrebuințează de alte popoare. Acestea numesc pe Daco-Români: *Vlahi*, *Valahi*, *Caravlahi* sau le dau alte numiri în legătură cu cuvântul *Vlah* și *Român*. (Vezi în privința aceasta: Dr. Gartner Theodor: *Ueber den Volksnamen der Rumänen*, Cernăuți 1892).

[1]) Papahagi Per., *Quelques influences bysantines sur le dialecte macédo-roumain ou aroumain* (în *Révue Historique etc. par* N. Iorga, II-eme annèe, 1925).

[2]) Traducere:—Nu-i cunoşti? Nu vorbiși cu dânșii? Sunt Daco-Români, limba vlăhească din Valachia grăesc, care aduce (samână) cu a noastră.

Cuvântul *Vlăhút*, așà cum îl simt Aromânii, este mai mult un termen de desmierdare, arătând pe un *Vlah* mai mic, mai drăguț, pe un *Vlah* bun, fără drăcii, fără viclenii, dar pe care îl poți ușor înșelà, din pricina bunătății sufletești a lui.

Vlăhùt la prima vedere s'ar păreà că se derivă dela *Vlah* cu sufixul *-ut* (-utus), pe care-l găsim în limbile romanice și în limba românească (cfr. cuvântul aromânesc *bărbută* = căpățâna prasului), etc., sau în cuvântul propriu *Barbutĭ*, *Șamutĭ*, *Dauti*, *Canutĭ* și altele, ceeace n'ar fi imposibil.

Sau dela *Vlah* cu sufixul ce-l găsim în adj. verbale ca *avut*, *durut*, *vrut-ete;* cfr. *limbut*, it. *lin(n)utu* (Arhiva, XXX, 1923, p. 366).

S-ar puteà să derive însă și dela *Vlah*, plus sufixul-*uț*, devenit *Vlăhuț* întâiu și apoi din pluralul *Vlăhuți*, prin analogie cu *duruți*, *cunuscuți*, *avuți*, etc., s'a format singularul *Vlăhùt* [1]), deși sub formă de *Vlăhúț* nu știu să se audă undeva printre Aromâni, în afară de numele propriu *Vlăhuță*, derivat firește din *Vlăhuțu*, numele proprii aromânești având
1 atitudinea a se întrebuințà deopotrivă la sfârșit cu «*u*» sau «*a*»: *Costu* și *Costa*; *Mitru*, și *Mitra*, așà cum am arătat în diferite împrejurări. Sufixul -*uț* la nume proprii în Aromână este foarte uzitat, cum rezultă din exemple ca *Mihuțu (-uța)*, *Nicuțu (-uța) Guțu (-uța)* etc., presupunând cevà mic, drăgălaș, ca și însuș cuvântul *n'icuțu* (= micuț).

Termenul *Vlăhut*, după părerea mea, este important, ca unul care ne vorbește de anumite legături dintre frațĭ.

Este adevărat că unii cărturari aromâni, ieșiți din școlile românești, —și numai aceștia —în năzuința de a-i dà o explicare cuvântului *Vlăhut*, din neștiință, fără nici un temeiu, îl pun în legătură cu cuvântul aromânesc *hut*, «prost», «netot», uzitat în jurul Bitulei și prin Macedonia.

Derivarea aceasta din *Vlah* și *hut* este însă cu totul arbitrară, deoarece *Vlăhut* este întrebuințat deopotrivă la toți Aromânii, și în Epir, Tesalia, Albania, unde cuvântul *hut* nu se aude deloc. La aceștia *hutului* i se zice: *chirut*, *glar*, *hazò*, etc., dar *hut*, nu.

Cum s'ar derivà deci din *hut*, dacă *hut* nu se aude la aceștia, în afară de Macedonia și încă nu la toți, nici aici? Trebuește așadară înlăturată părerea acestor derivări neîntemeiate și susținută, după cum s'a spus, de cărturarii aromâni, luându-se după asonanța dela sfârșitul cuvântului *Vlăhut* cu *hut*.

---

[1]) D-l Pușcariu S. îl ține de formație românească în *Convorbiri Literare*, XXXV, pag. 331.

Derivarea curat aromânească a lui *Vlăhut*, în care găsim cam aceeaş idee de drăgălăşie, ca în daco-românescul *Arbănaş*, *Ţigănaş*, ni se pare importantă căci, cu toate că Aromânii au fost despărţiţi de Daco-Români veacuri întregi, arată că legăturile dintre ei n'au fost niciodată întrerupte cu totul. Altfel în loc de termenii: *(A)Rumâni di Vlăhie* şi *Vlăhuţi*, Aromânii i-ar fi numit pe Daco-Români cu alţi termeni, uzitaţi într'una din limbile balcanice, greacă, bulgară sau turcă. Le ar fi zis: Vlahi, Caravlahi, Daci, Vlasi sau mai ştiu eu cum. Ei îi numesc însă cu nume aromâneşti, *(A)Rumâni di Vlăhie* [1]) sau *Vlăhuţi*.

Că aceste legături dintre Români n'au fost *niciodată* cu totul întrerupte şi despre cari noi am vorbit cu diferite prilejuri, rezultă şi din mărturii istorice şi din tradiţia Aromânilor. Nu există comună sau sat în Epir, bunăoară, de unde să nu fi pornit altădată, înainte de lăţirea drumurilor de fier, în fiecare toamnă, cărăvănarii Vlăhiei, cu poveri, cu tineri şi cu tot felul de lucruri, spre *Vlăhie* (la Valahia), pentru ca la primăvară să se reîntoarcă cu înstrăinaţii, doritori să-şi vază locurile lor.

La Avela erà cărăvănarul Puil'areu, care făceà acest drum, cărăvanar apucat şi de scriitorul acestor rânduri.

Cu alt prilej vom arăta drumul urmat de aceşti cărăvănari din Epir până la Rusciuc, Cladova, sau unul din celelalte porturi dunărene, unde-şi lăsau catârii în paza unor ajutoare de cărăvănari, ca să treacă Dunărea n Principatele-Româneşti, unde, după ce le străbăteau în lung şi lat, întâlnind pe înstrăinaţii Epirului şi încredinţându-le amaneturile de acasă şi după ce se încărcau cu darurile şi ajutoarele băneşti ale acestora pentru ai casei, însoţiţi de cei cari vroiau să se reîntoarcă în locurile natale, o porniau din nou spre Dunăre şi, trecând la catârii lor, apucau iarăş drumul lung şi uneori plin de primejdii, spre cei doriţi şi despre cari nu odată pomenesc cântecele lor poporane, în mod mişcător.

România din timpuri străvechi, dar mai ales după cucerirea Peninsulei Balcanice de Turci, a fost refugiul multor *celnicate* şi a tuturor *căpitanilor* (şefi de haiduci) aromâni strânşi cu uşa de autorităţi. Acì s'a refugiat, între alţii, pe la sfârşitul secolului al XVIII-lea, vestitul Giuvara, care a haiducit prin Epir, regiunea Preveza-Ianina, cu Ghĭan Bucuvală şi despre care, am vorbit cu prilejul publicării în revistă «Graiu Bun», I, Buc. 1907, a unui cântec popular, pomenind de aceşti doi vestiţi haiduci aromâni.

---

[1]) Nici cuvântul *Rumânie* nu li-i străin, după toată probabilitatea şi înainte de unirea Principate r.

ARBINES

Un alt popor cu care Aromânii au avut şi au multe puncte comune în toate privinţele şi cu care convieţuesc de veacuri în armonie, este, fără îndoială, poporul albanez. Origina numelui cu care Aromânii numesc pe Albaneji este tot ce poate fi mai latinesc, aşà cum am arătat în «Semănătorul» (Anul IX, No. 24, pag. 370-372).

Iată ce spuneam acolo:

«Socotesc înteresant a lămurì origina cuvântului *Arbinès*, termin cu care Aromânii obişnuesc a desemnà pe confraţii lor Albaneji. Lucrul mi se pare foarte interesant, pentru cuvântul că acest termin pare a fi foarte vechiu în limba Aromânilor. Ca atare el presupune, dacă nu o convieţuire, în orice caz, o vecinătate cu Albanejii. Mai este important căci dintre toate popoarele cu cari Aromânii au venit în atingere în scurgerea vremilor, afară de Greci şi Turci, numai Albanejii sunt denumiţi cu un termin, care, după cum vom vedeà, satisface toate cerinţele de prefacere ale limbii noastre, întocmai ca şi elementele latine. Pe când Bulgarii, cu cari Românii au întemeiat şi un imperiu şi cu cari prin urmare au trăit împreună, sunt cunoscuţi de Aromâni supt numirea străină limbii lor de *Vúrgar (Vúryar)* [1], sau *Vúrgăr*, numire împrumutată dela Greci, Albanejilor li se dă numele de *Arbinès*, pl. *Arbinèşi*, iar ţării lor cel de *Arbinişie*, prescurtat *Arbinşie*.

Care să fie origina acestui cuvânt?

Nu încape nici o îndoeală că «*Arbinès*» vine din latinul «*Albanensis*». Să examinăm, dacă cuvântul «*Albanensis*» puteà dà aromâneşte *Arbinès*.

In limba latină se ştie că sufixul *-ensis* (latin vulgar *-esis*) servià să desemneze pe locuitorii oraşelor şi ţărilor la cari se aninà. Acest sufix s'a păstrat şi în limbile romanice în această funcţiune. In limba română, după cât îmi este cunoscut, s'a păstrat în dialectul aromânesc şi anume în terminul *Arbinès*, care nu-i altcevà decât lat. *Albanensis*. Din *Albanensis* trebuià să rezulte în latina populară forma *Albanesis*.

Din această formă din urmă rezultă, după legile de prefacere ale limbii noastre, foarte regulat, forma *Albănès*, după cum din *mensis*, relativ *mesis*, a ieşit în Aromâna *mes* (= lună). Dacă totuş în aromâna nu se zice *Albănès*, ci *Arbinès*, aceasta îşi are explicarea sa firească. Două au putut fi cauzele cari au pricinuit trecerea grupului *-lb* în *-rb*; fie că avem a face cu un fenomen firesc limbii aromâne în care grupul *-lb-* se preface în *-rb-* ca şi în alte cuvinte de origine latină, precum este bunăoară

[1]) Vezi mai jos.

în cuvântul «*sărbit*» din «*ex-albidus*» sau mai bine din *sub -albidus* [1]), fie că avem a face cu o influență posterioară, datorită limbii neogrecești, unde fenomenul acesta există deasemenea, precum există și în limba italiană».

Prima părere pare a fi însă cea adevărată, întru cât găsim prin secol. al XII-lea forma *Arbanensis*, după cum rezultă din «*Zwei Urk. aus Nord-Albanien*», publicate de Dr. Jireček (în *Archiv. f. sl. Phil.* XXI, pag. 78-81). iar de atunci încoace deseori apare cuvântul *Arbaneus* în documentele latinești păstrate în arhivele raguzane, dalmatine, etc. Novaković pomenește în Zakonski Spomeneci (p. 3) de *Arbanensis* dintr'un document cu privire la statutele orașului Cattaro de prin sec. al XV: Et si aliquis forensis seu *Arbanensis*, Sclavus vel Vlachus interficerit aliquen civem Catharensem... (apud S. Dragomir, Originea Col. Române din Istria, p. 12).

«Prin urmare nici o greutate ca din *Albănès* să rezulte *Arbinès*. Singura greutate aparentă pare a fi trecerea lui *-bă-* în *bi-*, ceeace se explică — ca un caz de armonie vocalică — prin alunecarea lui *Arbănès* întâiu în *Arbenès*, supt înrâurirea silabei din urmă, iar apoi, relativ mai târziu, *Arbinès*, potrivit unei legi de prefacere în care orice *e* neîntonat devine *i* în Aromâna [2]).

După cum vedem Arbinès înfățișează, din literă în literă, pe latinul *Albanensis*, care a trebuit să existe odată, cu atât mai mult, că a existat în Albania și un oraș cu numele de *Albanopolis*, de unde, foarte probabil, se trage denumirea de mai sus, presupunând o formă «*Albana*».

Că așà a trebuit să se petreacă lucrul, dovedesc următoarele forme neogrecești și albanezești:

Așà Grecii, pe lângă denumirea literară de *Ἀλβανὸς*, *(Albanòs)*, întrebuințează cuvântul cu adevărat popular de *Ἀρβανίτης* pentru a desemnà pe Albaneji, formă deasemenea ieșită din *Ἀλβανίτης;* iar înșiși Albanejii, pe lângă numele generic de *Șkipetar*, mai au și cel de *Arbăr* sau *Arbărăș*, cari deasemenea presupun o formă *Albana*, de unde s'ar puteà derivà *Arbăr* (Albanus), *Arbărăș* (Albanensis).

Că *Arbinès* nu trebuie confundat cu forma dr. *Albanez*, nu-i nevoie de stăruit, cu atât mai mult că în Aromâna există sufixul *-ez* în alte numiri moderne, ca în *Inglez*, pl. *Ingleji*. Dacă ar fi să admitem și acì

[1]) Pentru derivarea lui din *sub-albidus* vorbește și arom. *sărbu-alb*, din *sub-albus* devenit *sŭărbu*, sărbu: *Albile și sărbile* (candidele și albele, într'un descântec).

[2]) Comp. *biserică* din *băserică* (v. rom. *băsearecă*, arom. *băsearică*, lat. *basilica*).

influența italiană *a* acestui sufix din urmă, ar fi trebuit să se zică *Arbinèz*, pl. *Arbineji*, ceeace nu ne întâmpină la Aromâni.

Ca să presupunem că Aromânii au împrumutat acest termin dela vre-unul din popoarele conlocuitoare este de asemenea cu neputință. Cu neputință pentru că nici un alt popor nu-i numește așà. După cum am văzut Grecii le zic *'Αλβανὸς*, *'Αρβανίτης;* Turcii: *Arnaut* (cuvânt derivat din grecește), Bulgarii de asemenea: *Arnaùt* sau *Albanețu*.

Și tot din Aromâna este împrumutată și forma alb. mai sus amintită de Arbărăș (Gr. Meyer, Etym. Wtb. d. alb., Spr., pag. 14), dacă n'ar derivà cumvà direct din lat. *Albanensis*, în limba albaneză existând deasemenea sufixul *-es*, *-esia*, din *-ensis*, *-ensia*. Că nu poate fi contrariul, că adică nu-i cu putință din alb. *Arbărăș* să devie arom. *Arbinès*, dovedește forma arom. cu *-es*. Am fi avut într'un asemenea caz *Arbăneșŭ*, cu atât mai mult că influența albanezească a lui *ș* în Aromâna se simte chiar în cuvinte de origine latină ca *șcurtu*, în loc de *scurtu*.

Pe lângă acestea terminul de *Arbărăș* la poporul albanezesc este diaectal, relativ nou, el pe sine numindu-se cu mândrie *Șkipetar*, *Șkip* Meyer, loc. cit. p. 14), ceeace ar pledà deasemenea pentru origina aromânească a lui *Arbărăș*.

Din *Arbinès* și sufixul *-ie* s'a format apoi numele patriei Albanejilor: *Arbin(i)șie* (Albania), numită pe albanezește *Șkiperi*.

Arbinès este deci, alături de Grec, al doilea nume etnic curat românesc. Aceasta este și în conformitate cu raporturile seculare albano-române.

ARBĂNAȘ

ARBĂNAȘ. Poate că aci e locul să pomenim, în legatură cu *Arbinès*, pe daco-românescul *Arbănáș*.

S'ar păreà la primul moment că avem în Arbănaș un derivat dela *Arbinès*, vechiu *(Arbănès)*, prin substituire de sufix, lucru nu cu totul peste putință. Mai de grabă însă închinăm a admite un prototip **Arbân*, **Arbăn* din *Albanus* (compară pe ngr. *'Αλβανός*, resp. *'Αρβανός*, de unde *'Αλβανίτης*, *'Αρβανίτης)*, care va fi dispărut din limbă odată cu întreruperea contractului dintre Daco-Români și Albaneji, de unde s'a putut naște *Arbănaș* [1]) cu ajutorul sufixului *-aș*, ca *țigănaș* dela *țigan*, ca *ciobănaș*, dela *cioban*, etc.

[1]) Acì e locul să arătăm că nu odată se va fi dat de către Daco-Români, în Muntenia sau Moldova, numele de *Arbănàși* și *Aromânilor*, pentru cuvântul că veniau din regiunile albanezești, tot așà după cum se întâmplă aceasta și în Bulgaria. Bulgarii de multe

Şi poate din dacor. *Arbănàş* derivă şi slavul *Arbanasi*, ce-l găsim dejà în limba bisericească slavă din sec. al XIII-lea şi care, prin limba slavă, cu greu s'ar puteà explica derivarea lui din *Albanus* sau *Albanensis*.

Pe Arbănaşi îl întâmpinăm întro diplomă a reginei Helena (1276-1314) dela monastirea Sf. Nicolae din *Vranjina*: А отъ властел великихихъ или малыхъ и владущихъ просихъ, или е Сръбинъ, или латининъ, или Арбанасъ, или Влахъ, кто дръзно испакостити лии оснѣги что любо сватого храма еего, etc. (Et si quelqu'un des seigneurs, grands ou petits, ou tout autre administrateur, qu'il soit Serbe ou Latin, *Albanais* ou Valaque, osait faire un domage ou commettre un rapt au detriment de cette sainte église, etc.). Les Serbes et les Latins représentent la classe dirigeante; la valaque et l'Albanais les bergers. Гласникъ XLVII, 223. (După St. Novaković, *Les problèmes serbes*, vol. XXXIII, *din Arch. f. sl. Philologie* pag. 448, nota 1).

Ca încheiere la acestea, vom spune că existenţa terminului *Arbines* în Aromâna arată pe de o parte că Aromânii trăesc la olaltă cu Albanejii încă din epoca de formaţiune a limbii lor, iar pe de alta termenul de *Arbănaş* din limba daco-românească arată că şi Daco-Românii tot de mult vor fi făcut cunostinţă Albanejilor. Existenţa termenului *Arbănaş* în limba Slavilor, ca întrat din Daco-Româna, ar întări şi mai mult această părere a noastră din urmă.

Albanejii, pe cari Daco-Românii îi cunosc mai tărziu, când sunt aduşi de domnii fanarioţi, ca păzitori sau semeni, nu mai sunt numiţi *Arbănaşi*, ci Arnăuţi, după cum îi numesc şi Turcii.

SATUL ARBĂNAŞI DIN BULGARIA

Acì mai trebuie amintit şi despre numirea satului *Arbănaşi*, zis pe greceşte *Arvanitohori*, pe turceşte *Arnautkioi*, pe bulgăreşte *Arbanasi* şi care sat se află aşezat la vreo patru km. spre Sud-Vest de oraşul Târnova (Bulgaria).

Despre acest sat au scris episcopul Melchisedec în *Revista pentru Istorie, Arch. şi filol.*; I. Neniţescu, în *Românii din Turcia Europeană*, şi vorbeşte pe larg d-l Iordan Gheorghief în *Periodicesco Spisanie* (vol. LXIV, pag. 86 şi urm., Sofia 1913).

---

ori sub numele de *Arnăut* desemnează *Aromâni* pentru acelaş cuvânt. Aşà numesc Bulgarii pe Aromânii Moscopoleni aşezaţi în *Provadia* şi tot *Arnaùt* i se zice la Silistra unei familii aromâneşti, venită aci de prin Albania.

Numele satului îi vine dela locuitorii săi veniți din regiunea Albaniei.

Despre origina acestor *Arbănași*, lăsând la o parte părerile din domeniul închipuirilor și ținând seamă de realitatea lucrurilor, așà cum se înfățișează ei azi toată ziua, suntem înclinați a crede, după cum totul arată, că avem a face cu Români din Peninsula Balcanică, veniți de prin regiunea nordică a Epirului și anume, e vorba de așà zișii *Vlahi*, cum se numesc ei înșiși, *Sărăcăciani* cum le zic Aromânii, și *Cărăcăciani*, cum li se mai zice de străini și care nu sunt altcevà decât *Aromâni grecisați* și cărora li s'a zis *Arbănași* de Bulgari, după locul de unde au venit.

Părerea exprimată de d-l Gheorghief (loc. cit. pag. 88), că *Arbănașii* ar face parte din *Albanejii*, cari prin secolul al XV-lea și al XVI-lea au populat Peninsula Balcanică, nu poate exclude afirmarea noastră de mai sus.

Intâiu:

Sub expasiunea albanezească din acel timp au fost și mulți Aromâni, cum rezultă din Vlahii ajunși până în Pelopones și Creta și despre cari fostul profesor dela Universitatea din Iași, Ion D. Caragiani, vorbește pe larg și foarte documentat în opera sa foarte însemnată: «Studii istorice asupra Românilor din Peninsula Balcanică».

Apoi trebuie ținut seamă, că Albanejii cari au populat Grecia sunt în adevăr Albaneji, după cum îi arată portul trac — fustanela —, adoptată și de neogreci precum și limba albaneză vorbită și astăzi, chiar în jurul Atenei, pe când *Arbănașii* vorbesc grecește ca și *Sărăcăcianii*, iar portul lor aduce deasemenea cu al acestora, un port care nu se deosebește aproape deloc de portul național aromânesc; totul ne face să credem, că sunt *ciobani vlahi* — *sărăcăciani* —, frați cu aceia cari și azi rătăcesc cu turmele lor prin Serbia și Bulgaria, Bosnia și Herțegovina, alături de păstorii Aromâni. Avem a face cu o expansiune păstorească, datorită pe de o parte obiceiului, pe de alta îndrăznelei cu care sunt înzestrate în genere populațiile păstorești și în deosebi Aromânii. Clintiți din locurile lor de cine știe ce nemulțumiri sau primejdii, ori atrași de niscai foloase mari, pe cari nu le puteau aveà în locurile natale, vor fi pornit în massă cu tot avutul lor, ca să se așeze acì.

Nu altfel s'a întâmplat cu Aromânii Grămusteni de prin Rodopi, așezați azi prin Răzloc, prin Giumaia și aiurea, sau rătăcind fără locuințe stabile, ori cu Aromânii Avdeliați din Călivele Badralexi, din Xirolivad, etc. sau cu cei din Puroi și din alte regiuni ale Macedoniei.

Mutările acestea nu sunt greoaie pentru Aromâni și nici regrete prea mari nu lasă pentru locașurile părăsite, când ele, după expresiunea

aromânească, devin locuri *virminoase* (regiuni viermenoase), nesigure din pricina prădărilor la cari sunt expuşi, a nesiguranţei sau din alte întemeiate cuvinte.

Ca punte comune ale *Arbânaşilor* cu *Aromânii* semnalăm şi următoarele:

Asemânarea dintre casele Arbănaşilor cu ale Aromânilor.

«Casele lor (Arbănaşilor) sunt de piatră, de obiceiu cu înalt cat, cu ferestre mici şi intrări şi cu uşi grele.

...Fiecare casă are o grădină mare şi-i îngrădită cu un gard înalt de piatră. Orice casă este prevăzută în genere din timpuri vechi cu o mică întăritură. Dintre casele arbânăşeşti cele mai mari şi mai frumos construite sunt acelea, care aparţineau însemnaţilor boieri români, ale Brâncovenilor, ale lui Triandafil Cantacuzino, ale Brătienilor şi ale lui Iordan Filipescu» [1]).

Tot la fel sunt casele aromâneşti, mari de piatră, şi mai toate cu caturi, cu nelipsite grădini, împrejmuite cu garduri de piatră şi cu întărituri.

Ocupaţiunea Arbănaşilor, păstoritul, arată deasemenea că n'au fost dintre Albanejii cari au împlut Peninsula Balcanică şi nici Greci, ci *Vlahi Sărăcăciani* din Epir, adică aromâni grecizaţi [2]).

«Când veniră de prin Albania, ne spune d-l Gheorghief, se ocupau mai ales cu vitele şi cu comerciul vitelor, îndeletnicire ce au păstrat-o şi o consideră şi până astăzi respectabilă parte dintre ei. Mai târziu ei deveniră aproape cu toţii negustori, dedându-se unui comerţ întins şi felurit, nu numai în graniţele imperiului turcesc, «dar şi în străinătate», însuşiri deasemenea inerente Aromânilor.

Apoi situaţia politică a Arbănaşilor, cu anumite privilegii din partea Sultanului, semănà cu cea a Aromânilor din timpul Turciei.

Numele obişnuite sunt cele uzitate şi de Români.

Aşà [3]): Nicu, Thanu, Zotu, Stamu, Muciu (Mutsos), Todor, Lecu, (Leco), Nicoliţa (p. 107) diminutiv dela Nicola, ca *Ioniţă* dela Ion, Smuciot (pag. 105), Muleţa (pag. 111).

Fără îndoială că avem a face cu o puternică seminţie de Sărăcăciani din regiunea Epirului nordic sau a Albaniei sudice, aşezaţi aci ca ciobani, atraşi fiind de anumite foloase păstoreşti. Despre aceşti sărăcăciani vorbim noi mai jos.

---

[1]) Gheorghief, *loc. cit.*, pag. 87.

[2]) Vezi mai jos despre *Sărăcăciani*.

[3]) Loc. cit. pag. 89.

TOSCA și G'EGA sau G'EGAN

Pe lângă numirea de *Arbines* cu care Aromânii desemnează poporul albanez de pretutindeni, obișnuiesc a-i deosebì și după regiunea locuită, anume dacă sunt nordici sau sudici, vorbind unul din cele două dialecte albanezești. Așà pe cei sudici îi numesc *Arbinès toscă* sau simplu *toscă*, iar pe cei nordici *Arbinés g'egă* sau *g'egan* sau simplu *g'egă*, *g'egan*, iar regiunile respective sunt numite: *Toscărie* și *G'igărie*. Aceste numiri din urmă sunt formate dela cuvintele: *toscan* și *g'egan* plus sufixul *-ie*. Ar fi trebuit să avem, deci, arom. *Toscănie* și *G'igănie*. Avem însă *Toscărie* și *G'igărie*, cu rotacizarea lui — n — și aceasta datorită faptului că Aromânii le-au împrumutat ambele din dialectul albanez tosc, caracterizat tocmai prin rotacism, *spre* deosebirea dialectului albanezesc nordic, în care rotacismul lipsește, — și cu care Aromânii sau conlocuesc sau se învecinează

L'IAP

O altă numire obișnuită de Aromânii din Albania pentru Albanejii de prin Muzăkia este cea de *L'ĭap*, pl. *L'ĭapi* și *L'ĭapeañĭ*.

Această numire însă, ca și cea de *g'egă* cu care sunt desemnați *g'egii*, trec mai mult drept porecle și sunt întrebuințate de cele mai multe ori în mod batjocoritor la adresa Albanejilor.

SĂRCĂCIANI

Numele de *Săricăciani Sărăcăciani* și mai ales, cel mai întrebuințat, prescurtatul *Sărcăciani*, (citește: *Sărcăčánĭ*), se dă de Aromâni Românilor, grecizați astăzi, cari se îndeletnicesc cu viața păstorească și sunt răspândiți în toată Peninsula-Balcanică, până în Balcani, și Marea Adriatică.

Ei pe ei se numesc *Vlahi* și rar Saracačanéĭ, pentru cuvântul ce-l arătăm mai la vale, căci altfel ei îl consideră acest termen ca înjurie, după cât știm noi.

Așà, dacă întrebi pe un *Sărcăcian*, ce este, îți răspunde mândru: *Εἶμαι βλάχος* «sunt Român».

«Noi Românii», spun ei, dar niciodată *Saracačanos*, pl. *Saracačan'ei*.

Sub această numire apar doar în cântecele lor populare. Iată un exemplu:

Cântecul Aspruputamiților

N' εἰσεῖς βουνὰ τοῦ κερατᾶ,
Σαρακαčάνισες! [1])
βουνὰ τ' 'Ασπρουποντάμου,
τοὺς βλάχους τὶ τοὺς κάνατε,
Τοὺς Σαρακαčανέους;

Foneticește:

Nisìs vunà tu k'eratà,
Saracačànises!
vunà t-Aspruputamu,
tus vlahus ti, tus cànate,
tus Saracačanèus.

Traducere

Voi, munților ai naibii,
Sărăcăčànelor!
Munți ai Asprupotamuluĭ,
Pe Vlahi ce i-ați făcut,
Pe Sărăcăciani?

sau:

CÂNTECUL CĂPITANULUI SALAMURA

N' εἰσεῖς κουμπάρες βλάχισες,
Σαρακαčάνισες,
Κουμπάρες βλαχοπoῦλες,
τὸ Μάϊ νὰ μὴν ἀλάξετε,
Σαρακαčάνισες,
Μὴ μορφοστολήθῆτε!
κὰ τὰ φλουργιὰ μὴ βάνητε,
Σαρακαčάνισες!
Στὴν ἐκκλησιὰ μὴν μπᾶτε!
τὸν Σαλαμούρα βάρισαν
τὸν πρῶτον καπινάνο.

[1]) Refren ce se repetă la fie care viers.

Foneticeşte:

Nisìs cumbàres vlàh'ises,
Saracač̀anises!
Cumbàres vlahoĭpùles,
to Maĭ na min aláxete,
Saracačanises,
mi morfostoliϑite!
K'e ta flurv'a mi vànite,
Saracač̀anises!
Stin ecliseà min bate!
ton Salamura varisan,
ton proton capitano, etc.

Traducere

Voi finelor românce,
Sărăcăč̀anelor!
Fine româncuțe,
In Maiu să nu va premeniți,
Sărăcăčanelor!
Nici să nu vă împodobiți
Şi nici să nu vă puneți baierele de galbeni,
Sărăcăč̀anelor!
Şi la biserică să nu vă duceți,
Căci pe Salamura [1]) l-au omorît
Pe fruntașul căpitan (de haiduci), etc.

Numirea aceasta, după cum vom vedeà, vine dela portul saricei, dela *sarică* și, de sigur, într'o vreme când *sarica* nu va fi fost portul general al celorlalți Aromâni, ci numai al Sărcăcianilor, sau pentru cuvântul că sarica va fi fost purtată de ei într'un mod deosebit decât ceilalți Aromâni.

In adevăr la Aromâni, se ține seamă de felul cum porți această haină. Dacă o porți îmbrăcată numai într'o mânecă, lăsând-o să atârne o parte dealungul corpului pe la spate, dându-ți o anumită înfățișare, treci drept mândru, fudul sau chiar îngâmfat și trufaș, după vârstă, stare și îndeletnicire. Lumea râde de tine și te privește ca pe unul care te ții mândru și fudul, dacă ești tânăr și porți sarica într'o mânecă, făcând ca «*chiclele*» (cutele) ei să atârne în jos, cam într'o parte, așà cum obișnuesc să

[1]) Vestit haiduc din sânul Sărcăcianilor, care a haiducit înainte de 1877 prin regiunea Pindului şi a Tesaliei.

o poarte fruntașii de seamă sau cei bătrâni, cari se pot mândri că au copii care le duc toată grija gospodăriei, așà că ei au de ce să fie mândri. Și tot așà râde și de un meșteșugar, cioban sau cărăvănar, care, desfidând opinia publică, s'ar încumetà să poarte sarica împotriva felului cum o poartă toată lumea de seama sa.

Nici portul saricei într'o mânecă, cu poalele celeilalte părți svârlite pe umărul drept, asemenea togei la Romani, nu-i cuviincios pentru un tânăr sau un om de rând, precum cioban, cărvănar, meșteșugar. Aceasta ar merge pentru un *celnic* sau cel mult pentru un fiu de *celnic*, care, în lipsă de tată, conduce el grija *celnicatei* și se distinge de celălalt tineret prin deșteptăciunea sa, că poate cu adevărat să steà pe aceeaş treaptă, din acest punct de vedere, cu celnicii mai în vârstă.

Cred, deci, că originea numelui de *Sărcăcian* stă în strânsă legătură cu portul *saricei* și anume că la ei, atât tineri cât și bătrâni, poartă frumoasa lor sarică, albă ca laptele, numai într'o mânecă, ca semn de mândrie, spre deosebire de ceilalți Aromâni. Numirea, fără îndoeală, le-a fost dată la început de aceștia ca poreclă, în batjocură, ca să râdă de ei. Aceasta e cu atât mai adevărat, cu cât știm că ei înșiși privesc numirea de *Sărcăcian*, etc. și celelalte derivate dela acesta, ca batjocoritoare, ca poreclă înjositoare, ei pe ei numindu-se, după cum am spus, «Vlahi». Numai în cântece apare, alături de *Vlahi*, și numirea de *Sărăcăcian*, dar aceasta, mai mult, ca o necesitate simțită de poeții populari de a-i destinge de restul Aromânilor, care vorbesc *aromânește* și care pe grecește se chiamă deasemenea tot *Vlahi*.

Dealtfel obiceiul poreclelor reciproce la Aromâni este cât se poate de răspândit. De Pindeni Aromânii din regiunea Aspropotamului, cari întrebuințează cuvântul *amù* (acum), in loc de *tora*, cum spun ceilalți, sunt porecliți *Amueani*; iar Aromânii nomazi din regiunile Albaniei, numiți din această cauză de neogreci *'Αρβανιτοβλάχοι*, (Români din Albania, ci nu *Româno-Albaneji*, cum traduc unii greșit) originari din Frașari, sunt *Fârşeroți* sau *Frâşeroți*, adică Români din regiunea albanezească *Frașari*. Aceștia mai sunt porecliți și *Doteańi*, pentru că întrebuințează des, mai la fiecare expresie, ca «Flickwort», cuvântul de origine albanezească «dot». Consider de prisos să spun că atât «*Amueanii*,» cât și «*Fârșeroții*» se numesc, ei pe ei, și încă cu cel mai superb aer de mândrie «*Aromâni*» sau «*Rumâni*», «*Rrîmăni*», etc. (vezi: P. Papahagi, *Scriitorii Aromâni în sec.* al XVIII-lea, pag. 135) și, după cum Sărăcăcianii resping cu indignare numirea de Sărăcăcian, considerată ca batjocoritoare, tot așà și ei resping pe cea de *Amùean*, *Fârşerot*, sau *Dotean*. Numai cărturarii

Aromâni naționaliști, produs al liceului român din Bitule, au reușit să înnobileze numirea de Fârșerot, prin întrebuințarea deasă a acestui nume în diferite scrieri, cu înțelesul bun, desemnând această însemnată ramură de Aromâni cu însușiri răsboinice, alese și fără seamăn, în toată Peninsula Balcanică. Poporul fârșerotesc, cu toate acestea, simplu și incult, îl respinge ca termen înjurios.

Că numirea de *Sărăcăciani* le-a fost dată de Aromâni, nu trebuie să ne îndoim deloc, după cum reiese din origina acestui cuvânt dela *sarică*, nume românesc și obișnuit numai la Români, cât e Peninsula Balcanică de întinsă. Nici Grecii, nici Bulgarii și nici un alt popor nu poartă *sarica*.

Dela *sarică* s'a format *săricàt*, adică cel îmbrăcat cu *sarica* pentru ca dela *săricàt* cu sufixul *-ian* exprimând proveniența lui *Sărăcăcian*, să se formeze *Săricăcian* și apoi, datorită armoniei vocalice, să se formeze și *Sărăcăcian*, iar din această formă aromânească, de *Sărăcăcian*, au rezultat formele grecești ce le întâmpinăm mai ales în literatura poporană *Saracacèanei*, etc. Grecii neputând rosti pe «ă», tot așà după cum dela numele satului *Ducat*, zis la pl. *Ducàți*, s'a făcut *Ducăčani*, locuitori ai satului Ducați, iar dela *Fètița* a rezultat *Fetičani*, etc.

In ce privește prefacerea lui *t* în *č* dinaintea sufixului *ian* am aveà același caz ca și în prefacerea lui *t* sau *ț* în *č*, a lui *c* în *č*, a lui *z* în *j*, a lui *l* în *l'*, a lui *n* în *ń*, etc. când urmează sufixul -iat: *Blața -Blăceat*, (citește: *Blăčát)*, *Furca-Furceat*, (citește: *Furčát)*, pe lângă forma mai nouă *Furkìat*; *Breaza-Brăjàt*; *Băeasa-Băișát*; *Privole- Privul'ìát*; *Sămărina> Sămărńát (Sărmăńát)*, etc.

Nu-i însă cu neputință și o derivare a lui *Sărăcăcian*, *Săricăcean* drept dela *sarică*, prin ajutorul sufixului *-čan*, ca în *Grébine > Gribinčàn*; *Părleap- Părlipčan*, *Mocrean- Mocrinčan*, etc. sufix desprins dela forme ca *Gribiniți > Gribin(i)cian*, etc. unde acest sufix este normal desvoltat.

CĂRĂCĂCIANI

Pe lângă numirea de Sărăcăciani, aceștia mai sunt numiți de străini, de ne-Aromâni, mai ales de Slavi, și *Cărăcăciani* sau *Caracaciani*.

Această numire derivă, fără umbră de îndoeală, dela cuvântul turcesc *cara* «negru» și *Sărăcăciani*, adică «Sărăcăcianii cei negri».

S'a zis *Cara-Sărăcăciani* și apoi a fost prescurtat, din pricina lungimei prea mari a cuvântului, și deci a greutății rostirei lui, așà că din *Cara- (Sără)căciani* s'a redus la *Caracaciani* sau *Cărăcăciani*.

Ce a contribuit ca să fie numiți cu termenul de «negru» Sărăcăcianii? Neapărat aceleași considerațiuni pentru cari au fost numiți Românii în genere «negri» de unele popoare cu cari au venit în atingere în trecut; cred că nui prea mare nevoie de documentat aceasta. Se știe cum Turcii au numit pe Românii din Muntenia și *Caraiflac*, adică «Români-Negri», dela turcescul *cara* «negru» și *iflac* «Valach, Român»; iar pe cei din Moldova *Cara-Bogdan*, dela *cara* «negru» și *Bogdan* «domn al Moldovei (Hasdeu, Ist. critică I, pag. 107), și tot așà s'a numit de Greci *Μαῦρο-Βλαχία* «România-Neagră», *Μαυρο-Βλάχοι* «Români Negri», nume, care la Slavi apare sub forma de *Morlachi* (Valachi negri), numire ce, de sigur, vine dela grecescul *Μαυροβλάχος*, după cum cons ată de mult învățatul Jireček: «*Morlachen*, welches Wort aus Maurovlach «schwarzer Wlache, entstanden ist».

Nu stăruesc și asupra diferitelor considerațiuni ce au contribuit la darea acestui epitet Românilor în cursul veacurilor. Neapărat anumite însușiri sufletești, anumite virtuți răsboinice vor fi contribuit pe de o parte la aceasta, știut fiind pe de oparte, că la Turci *cara* se întrebuințează cu înțelesul de cevà «viteaz», «grozav», «strașnic»; iar pe de alta că termenul de «negru», la popoarele balcanice, nu se anină pe lângă un nume care arată totdeauna culoarea persoanei, ci și grozăvia și strășnicia aceleia. Așà *Caraghiorgevicii* înseamnă, după Turci, Ghiorgevicii cei grozavi, cei viteji, după cum la neogreci Mavro-Mihali, este Mihai cel grozav și tot așà va fi fost și «Negru-Vodă» la Români, sau «Țirni» la Slavi.

Cu drept cuvânt deci înclinăm a crede că acestei prime considerațiuni este, mai cu seamă, a se atribuì Daco-Românilor porecla de *cara*, dat fiind spiritul lor de vitejie din trecut, pe care nu odată l-au pus la încercare Osmanii.

O a doua considerațiune va fi fost aspectul înfățișat de pământul locuit de Români. Așà că *Mavrovlahia* poate fi și *Valahia cea neagră*, după aspectul negru al pământului, mai ales când e acoperit de păduri virgine, întunecate (cfr. Munte-negru, cara-orman, = pădurea-neagră) etc. [1]).

O a treia considerațiune va fi fost *portul negru* al Românilor

La *Cărăcăciani*, fără îndoeală, a contribuit această din urmă considerațiune. Și aceasta nu pentrucă Sărăcăcianii n'ar fi meritat calificativul de «cara» cu înțelesul de «viteaz», Nu! căci și ei sunt dintre cei mai bravi

[1]) Un «Munte-laiu» este și în Pind la Aminciu (Mețova), munte păduros, cu aspect negru din depărtare.

și în orice caz tot așà de bravi și de viteji ca și frații lor Fârșeroți. La denumirea de *Cărăcăciani* a contribuit însă culoarea portului din pricinile următoare:

Intâiu trebuește arătat că portul caracteristic al Românilor de pretutindeni și mai cu osebire al Aromânilor, întocmai ca și al Romanilor, a fost și este astăzi toată ziua, *haina albă*, *albile*, cum spun Aromânii: *si mviscù tu albe* sau *și mviscú albile*, înseamnă la ei: «s'a îmbrăcat în haine naționale». Cei cari și-au păstrat acest port în Peninsula-Balcanică sunt numiți cu termenul de «Român», în traducere: *Vlah*, *Valah*, etc.

Când o parte însă dintre ei a început, din cine știe ce împrejurări, să schimbe acest port alb, să înlocuească de pildă *tîmbarea* sau *sarica* albă cu una neagră, această inovație a izbit numai decât pe ceilalți Aromâni sau străini, așà încât aceștia au început să-i distingă, numindu-i tocmai după acest amănunt deosebit al portului lor obișnuit.

Așà fiind, iată ce ne face să credem, că în adevăr o parte dintre Sărăcăčiani și-au atras numele de «negri» dela preschimbarea saricei albe într'una *neagră*.

Ei, în toată întinderea Macedoniei, în Pind, Tesalia și Grecia, se numesc de Aromâni numai Sărcăciani, iar de Greci «*Vlahi*» și ca poreclă *Saracačanèi* sau mai rar *Sar(a)cačanides* sau *Sar(a)cačàni*, așà cum apar și în poeziile populare neogrecești, dar nici de cum *Caracaciani*.

Nici n'ar fi putut fi numiți astfel, căci, după părerea noastră, numirea de «negri», ce li se dă lor, pornește dela portul negru al *capei* sau *tîmbarei*, *capă* sau *tîmbare neagră*, pe care nu o poartă ei decât în timp de iarnă încontinuu și nu-i obișnuită decât de rătăcitorii Caracaciani de prin regiunile Bulgariei, Traciei, Serbiei și întâmplător și de prin regiunile arbănești.

Sărăcăčianii din Macedonia, Pind, Tesalia și Grecia, nu obișnuiesc *capa* această decât întâmplător, chiar întâmplător în timpul iernei, știut fiind că climatul acestor regiuni iernatice este dulce, lipsit de asprime și deci un climat care nu necesită portul *capei* încontinuu ca să le deà aspectul negru și nici la toți Sărăcăcianii, ca la cei rătăcitori, despre cari am vorbit mai sus.

Sărăcăcianii din regiunile sudice ale Peninsulei Balcanice, dimpotrivă, strălucesc, atât în timpul verei cât și în timpul iernelor dulci, pline de soare și de farmec ale Tesaliei sau Lamiei, unde iernează la olaltă cu ceilalți Aromâni păstori, prin portul lor ajustat perfect pe corp, curat și alb ca neaua, peste tot, dela cămașe până la sarică. Făcându-și în timpul verei ca și al iernei, colibele, acele minunate colibe sărcăcenești,

pe lângă stână sau strungă, numai pe timp de noapte deprind să-şi folosească cápele şi tîmbările. Aşà că n'au înfăţişarea neagră.

Unde mai pui că *cápele* acestor Sărăcăciani sudici, de cele mai multe ori, nici nu sunt negre, ci mai mult albe? Mândri cum sunt ei, poate cei mai mândri din tot neamul românesc de pretutindeni, ţin ca şi *tîmbările* lor să fie făcute de *căprină* de *capre flore*, ceeace face ca şi *cápele* să bată mai mult a alb. Pe când Sărăcăcianii, porecliţi negri, adică *Caracacianii*, rătăcind departe de locul lor de origine, departe de *lumea lor*, cum zic Aromânii în asemenea cazuri, au mai pierdut din mândria tradiţională şi din gustul estetic de a se îmbrăcà frumos, după cum am avut prilej să constat însumi la *Caracacianii* din Serbia, regiunea Nişului; şi apoi faptul că atât vara cât şi iarna, petrec în regiuni mai friguroase sunt nevoiţi să poarte mai des *tîmbările* pentru cari nu aleg o *căprină* deosebită, ci de multe ori îmbracă chiar *tălăgane negre* de lână, aşà zisele la Aromâni *mal'oate* sau *capoate*, cari se îmbracă pe talie şi sunt de culoare neagră sau vânătă.

Cărăcăciani înseamnă deci *Sărăcăciani negri* şi cuvântul pentru care au fost numiţi *negri* a fost portul negru, ci nu vreo altă consideraţiune.

Cât priveşte locuinţele băştinaşe ale acestor *Sărcăciani*, de timpuri imemorabile au trebuit să fie Pindul, Tesalia şi restul Greciei sudice. Numai admiţând aceasta, ne putem explicà desnaţionalizarea lor din Aromâni în Greci. Ca să vorbească ei greceşte, uitând cu totul limba lor şi nepăstrând din româneşte decât cuvinte păstoreşti ca «*laia*», «*canuta*», «*bardza*», etc., arată că ei au trăit timp îndelungat în mijlocul elementului grecesc.

S'a petrecut cu ei cam ce s'a petrecut şi cu *Garagunii*, adică cu Aromânii greciz'aţi din Tesalia, al căror nume se derivă deasemenea dela cuvântul turcesc *cara* «negru» şi aromânescul «guna», un «fel de haină neagră» obişnuită de aceştia, despre care pomenesc atâţia şi atâţia scriitori români şi străini, ca «*Un roumain du Pinde*» în «*Les valaques du Pinde*», Pouqueville. în *Voy d. l. Grèce*, etc. Iată ce ne spune un scriitor grec, Leonardu [1]).

«*Κατὰ τὸ μέσον τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς ἔρχονται μὲ τὰς οἰκογενείας των καὶ μὲ τὰ ποίμνια οἱ καμπήσιοι, οἱ λεγόμενοι Γ γ α ρ α γ γ ο ύ ν ι δ ε ς*

---

[1]) *Νεωτάτη τῆς Θεσσαλίας χωρογραφία ὑπὸ 'Ιωάννου 'Αναστασίου Λεονάρδου* etc., Pesta, 1836, p. 8. Această scriere este însemnată pentru multe alte amănunte despre Tesalia. Aromânii sunt numiţi de autor după vechea numire de *Μεγαλοβλάχοι* (p. 20).

εἰς τὴν μεγάλην κοιλάδα τοῦ Ποεινιοῦ ποταμοῦ διὰ νὰ προσμεινουν ἐνταῦθα τὴν ἐπιστροφὴν τῆς χαριτωμένης. Ἀνοίξεως. Οὗτοι οἱ νομάδες συνηθεισμένοι ἀδιακόπως εἰς τὸ νὰ ζῶσιν εἰς τὸ ξάστερον σκεπασμένοι μὲ μαύρην γηδόγουναν, στένουν εἰς τὰς σκηνὰς των πάντοτε ὁμοίως ἀπὸ γυδόγουναν κατασκευασμένας ὑπὸ πρασινόφυλλας Βαλανιδιὰς, ὅσον τὸ δυνατὸν πλησίον εἰς τοὺς Ῥύακας καὶ δάση».

Traducerea:

«Pe la mijlocul lunii lui Noemvrie vin, dimpreună cu familiile și turmele lor, câmpenii, așà numiții *Garaguni*, în valea cea mare (întinsă) a râului Sulumbrie, casă 'aştepte acì sosirea plăcutei primăveri. Acești nomazi, deprinși neîntrerupt ca să trăească sub cerul liber acoperiți cu *guna lor neagră* de *căprina* (păr de capră), își aşează corturile lor, totdeauna făcute deasemenea de *gune* de păr de capre, sub înverziții stejari de ghindă și cât mai posibil în apropierea râurilor şi pădurilor».

Din acești Cărăcăciani, originari din regiunea Albaniei, frați cu *Gărăgunii* și *Sărcăcianii* din Pind și Tesalia, grecizați, ca și *Gărăgunii*, prin vieața seculară dusă în mijlocul poporului grecesc, cred că se trag Arbănașii din Bulgaria, despre cari am vorbit mai sus.

GREC

Tot așà de interesant ca Arbinès cred că este și numirea ce dau Aromânii Grecilor. Acestora le zic Aromânii: *Grec*, plur. *Greți*, femenin *Greacă*, plur. *Greațe*.

Numirea este interesantă pentru caracterizarea raporturilor dintre Aromâni și Greci, ca una care înfățișează, ca și *Arbinès*, din literă în literă, potrivit legilor de prefacere ale limbii noastre, pe latinescul *Graecus*. Altfel, dacă ar fi derivat din neogrecească ar fi sunat *γrec* cu sunetul gutural ce-l are *g* [1]) în grecește, sau *gărcu*, *gârcu*, de ar fi împrumutat din vreo limba slavă. Se pare, din contră, că Slavii balcanici îl au dela Românii sudici, după cum am arătat mai sus (pag. 2, p. 5).

Se știe că Grecii și-au pierdut dènumirea de «Grec» și de «Elin», numindu-se numai «Romei», adică «Romani», dela *Ῥωμαῖος* = *Romaios* (cetește *Roméos*), devenit în neogrecească *Romñĭ*, *Romñós*, plural *Romñĭ*. Aceasta-i cert. Numirea de *Elin* este nouă la Greci și-i datorită cărturarilor lor. Nicăiri nu o veți întâlnì în poezia lor poporană sau în întreaga lor literatură orală.

[1]) Litera a treia a alfabetului grecesc.

In toată literatura greacă poporană scrisă și nescrisă și în mare parte din literatura lor cultă [1]), denumirea cu care sunt desemnați actualii Elini este, după cum am spus, Romñòs. Sub «*Elin*» la Grecii moderni, ca și la Aromânii din Epir și Tesalia, se înțelege ceeace la Daco-Români se cunoaște sub numele de *Jidovi*, adică «uriași» sau «păgâni». Așà ne spune G. N. Politis în *Paradosis* II, pag. 1225: *Ellin* înseamnă «ethnicos», «paganos», adică: *păgân* și cu această însemnare erà cunoscut «Ellin» și în vremea Bizantinilor.

Cu toate acestea, cu toate că Grecii și-au zis *Romñòs*, *Romñì*, Aromânii i-au numit în trecut întotdeauna, îi numesc și acuma numai *Grec*, pl. *Greți*. Iar când le vorbesc în limba lor în grecește, deși ei se numesc *Romñì*, Aromânii le zic *Grechĭ*: *isis i Grechĭ* (= voi Grecii) și mai rar *isis i Romñì* (= voi Romeii, = Romanii).

Concluzia firească din aceasta este că Aromânii au trăit în atingere de aproape cu Grecii, tot așà de aproape ca și cu Albanejii, și așà, după cum e firesc și potrivit împrejurărilor istorice, după părerea noastră, întrucât massa Aromânilor erà întinsă și răspândită și printre Albaneji și printre Greci, ca și în toată Peninsula Balcanică.

Prin Aromâni cunosc Slavii pe Greci, cum reiese din numirea de Grk (gărčin), după uzul roman.

SÎRBU, SĂRBU

Tot vechiu apare și numele de *SÎRBU* (sau SĂRBU) în limba aromânească. Pluralul dela Sîrbu face *Sîrg'i*, cu prefacerea lui *b* în *g'* (ghi), ca în cuvintele băștinașe aromânești din latină: *albu*, pl. *al'gi*; iar femeninul sună *Sîrbă*, pl. *Sîrbe*, ca albă, pl. *albe*. Cuvântul are în orice caz vechimea cuvintelor slave întrate în Aromâna, după despărțirea dialectelor. Cfr. *slab*, *slag'i*. Altfel, dacă *Sîrbu* n'ar fi fost vechiu, s'ar fi întrodus în Aromâna tot prin limba greacă și ar fi sunat *Sérvu*. Că nu-i din timpul formațiunii limbii românești, arată neprefacerea lui *s* în *ș*.

Numai țara locuită de Sârbi arată o formațiune mai nouă. Se zice *Sîrbie*, ci nu *Sîrg'ie*, cum ar fi trebuit, dacă ar fi fost vechiu. Aceasta de bună samă pentru faptul că Serbia nu datează ca stat decât din sec. al XIX-lea. Vechiul stat sârbesc fiind desființat și, odată cu dispariția sa, a dispărut și termenul.

---

[1]) Așà, dejà prin sec. al 18-lea; iată ce ne spune Daniil Grigorie, în Geografia sa, Viena 1791, pag. 142: «*Ῥωμαῖοι*»: *Οἱ τωρινοὶ Ἕλληνες ὀνομάζονται καταχρηστικότερον Ῥωμαῖοι*», pe românește: Elenii de astăzi se numesc în mod corupt, comun Romei», adică: «Romani».

Concluzia firească din păstrarea numelui acesta etnic în aromâna, după regulele de prefacere ale limbii noastre, este, că Aromânii au trăit și în vecinătatea Sârbilor.

Să fie oare adevărate, pentru o parte dintre Aromâni cel puțin, cuvintele lui Kekaumenos, care atribue Românilor din Epir, Macedonia și Elada, ca loc de origine, locurile ocupate în secolul al X-lea de Sârbi, și despre care ne spune:

«*Acești Vlahi sunt însă așà numiții Daci și Beşi. Ei locuiau mai întâiu lângă fluviul Dunării și a(l) Savei, unde locuesc acum Sârbii* [1])»?

Lucrul n'ar fi imposibil, dacă ținem seamă că mulți vor fi fost Românii cari se vor fi coborît spre Sud de prin regiunile dunărene în munții Pindului, mai ales în sec. al X-lea, când, după părerea noastră, raporturile dintre Românii nordici și cei sudici erau intense

Dacă acești Români nu au lăsat dovezi de limbă în graiul aromânesc cu cevà caracteristic Daciei, este că, pe vremea aceia, deosebiri dialectale apreciabile între cei dela nord și dela sud nici nu vor fi fost.

TURCU

Tot vechiu este în Aromâna și *Turcu*, pl. *Turți*, femeninul *Turcă*, pl. *Turțe*.

Aceasta arată că Aromânii au făcut cunoștință cu Turcii de mult, de când apar în Peninsula Balcanică, pomeniți de cronicarii greci sub numele de Agari, Avari, etc.

Dacă s'ar fi introdus de curând, din limba neogrecească, ar fi sunat femeninul *Túrchisă*, ca în grecește, ceeace nu se constată.

Numele de *Turchie* ce-l dau Aromânii statului turcesc, în loc de Turție, cum ar fi trebuit, departe de a infirmà vechimea termenului turc în graiul aromânesc, dimpotrivă, o confirmă.

Turcu și *Turcă* trebuie să se fi introdus de mult în limba aromânească anume într'un timp, când nu există statul turcesc. Iar când acesta ia ființă în Balcani, relativ târziu, este denumit cu un termin împrumutat din neogreacă, cu cuvântul *Turchie*, pentru că, întinzându-se stăpânirea turcească peste toată Peninsula Balcanică, Grecii încep să joace un rol însemnat în acest Stat necreștinesc, prin quasi monopolizarea răspândirii culturii printre creștini prin școală și biserică, făcută numai în limba grecească. Așà că toți termenii administrativi, judiciari, etc. care

[1]) Apud Xenopol, *Istor. Rom. II* ², pag. 142-143.

pătrund la popoarele creştine negrecești, dacă nu sunt turcești, sunt greceşti. Aşà s'a întâmplat și cu cuvântul *Turchie* la Aromâni. De l-ar fi înlocuit pe Turchie cu turcescul: *Osman-devleti* sau *huriet* ar fi sunat prea barbar.

VURGAR

Este ciudat că tocmai Bulgarii sunt numiți de Aromâni cu un termen nedatorit desvoltării firești a limbii lor, ci cu un cuvânt împrumutat din limba neogrecească, cu totul contrariu de ce am constatat relativ la Arbines și Grec.

De unde ne-am fi așteptat să avem aromânește: *Bulgár* [1]) ca în daco-româna (sau *Bălgár*, *Bălgăr*, *Bálgăr* din slavon. *Bălgăr*), avem *Vúrγar* [2]) sau *Vúrgăr* și *Vărgăr* (cu guturalul «g») în dialectul moloviștenilor și gopeșenilor, cari nu au în graiul lor sunetele grecești *gama*, *thita* și *dhelta*, ca restul Aromânilor, în cuvintele împrumutate din grecește, cu aceste sunete.

Pluralul este *Vúrgarĭ*, *Vúrgărĭ*, (respectiv: *Vúrγarĭ*, *Vărgărĭ)*, iar femeninul: *Vúrgară* și *Vúrgără* (respectiv: *Vúrγară*, *Vă'rgără)*. Este cu atât mai ciudat aceasta cu cât Aromânii, cum știm din istorie, au trăit împreună cu Bulgarii și au alcătuit împreună imperiul româno-bulgar.

Lipsa însă a unui termen aromânesc pentru desemnarea Bulgarilor ne face să deducem, că Aromânii, cari au constituit imperiul româno-bulgar, n'au fost Aromânii din Epir, Tesalia și Macedonia, ci alți Români, cei din munții Emului, astăzi dispăruți, fie că s'au bulgarizat, fie că s'au retras spre nord la frații lor din Dacia. Acești Români dispăruţi vor fi fost și cei cari făceau legătura între Românii dela nord cu cei dela sud și cărora se va fi datorit în mare parte întreţinerea unității limbii noastre.

Altfel ar fi fost cu neputință să nu existe în limba Aromânilor un termen *quasi* național pentru desemnarea Bulgarilor, chiar dacă am admite, că, după căderea acestui imperiu, Aromânii s'au despărțit și au trăit deosebit de Bulgari. Ori cât ar fi fost despărțiți, numele erà să trăască în graiul aromânesc, întru cât legăturile cu Bulgarii, sau știință despre ei,

[1]) Forma *Bulgară*, dată de d-l G. Weigand, în *Aromuna*, II, pag. 266, este suspectă, ca și unele expresiuni din aceà poveste. Se pare că sorgintea de unde a cules basmul d-l Weigand cunoșteà și dialectul daco-român, așà că *Bulgară* este un daco-românism.

[2]) «g» se rostește întocmai ca litera a treia a alfabetului grecesc, așa zisa *gama*: *γ*.

nu-i admis că au încetat vreodată cu desăvârşire şi prin urmare numele' în asemenea caz, n'ar fi dispărut, ca să fie înlocuit cu unul împrumutat dela Greci.

Este de admis deci că Aromânii Pindului i-au cunoscut pe Bulgari prin Greci.

Chiar toponimia de origine slavă a Pindului şi Tesaliei nu răstoarnă această părere. Acì Slavii cu cari au venit în atingere Aromânii, după toată probabilitatea, n'au fost Slavii de mai târziu cu cari s'au amestecat Bulgarii sau Sârbii de pe timpul invaziunii în aceste ţinuturi, ci vechii Slavi, cari au învadat Peninsula-Balcanică, ajungând până în Pelopones şi cari astăzi sunt cu totul dispăruţi, fiind desnaţionalizaţi de elementul grecesc sau aromânesc.

Aceşti Slavi, după cum arată toponimia Pindului, au venit peste Aromâni, cum erà şi firesc, aceştia stăruind acì din timpuri imemorabile. Aşà o numire ca *Laista (Laişta)*, nu-i decât slavizarea numelui aromânesc *Lacă* [1]) (= *Lac* = lat. lacus), trecând prin formele Lak'işta >Laişta, cum se pronunţă azi de neogreci numele comunei aromâneşti *Lacă* (Pind). Tot aşà din aromânescul *Aminciu*, derivat dela numele de persoană *Minciu* cu contopirea prepoziţiei *a* (ad = fr. à [2]), Slavii au făcut Meţova, prin tratarea lui *en, în*, ca în cuvintele slave. Un alt exemplu şi mai doveditor în această privinţă este numele satului aromânesc *Armata*, auzit la Greci sub forma slavizată de *Armatovon*. *Armata* a fost oraş însemnat roman şi în Moesia inferioară. Romanitatea acestui nume, deci, nu suferă îndoială. Aceasta ne arată deasemenea vechimea contactului Slavilor cu Aromânii în aceste ţări.

Multe din toponimicele aromâneşti din Pind şi Tesalia au două numiri. Primul uzitat de Aromâni, mai totdeauna de origine latină, în orice caz românesc, celălalt de neogreci, mai totdeauna de origine slavă şi rar de origine grecească. Transmiterea formei slave prin neogreci, nu ştiu, dacă nu ne îndreptăţeşte să conchidem despre rolul oficial, rol de stat ce vor fi jucat Slavii la venirea lor acì, cari apoi în această calitate au reuşit să transmită numirile acestea oficiale limbii greceşti atunci când Grecii au luat locul Slavilor, deci şi limbii slave, după ce rolul de stăpânitori al acestora a încetat, poate odată cu desnaţionalizarea lor în massa grecească.

[1]) Am arătat în revista *Dunărea* I. pag. 33, cum numele de localităţi şi persoane la Aromâni se termină şi în *a* în loc de *u*: *Todu* şi *Toda*; *Costu* şi *Costa*.

[2]) Cfr. Arhiva.

Formele româneşti slavizate arată deci, după părerea noastră, venirea unei populaţiuni slave peste Români. Menţinerea formelor româneşti în gura Aromânilor arată stăruinţa neîntreruptă a acestora acì şi după venirea Slavilor.

Numiri de localităţi desemnând Slavi, dar având forme curat româneşti, cfr. *Şcl'ineasa*, etc., confirmă părerea de mai sus a stăruinţei Aromânilor în această parte a Peninsului Balcanice. O asemenea numire dată de Români unei populaţiuni slave, aşezată printre ei, arată de sigur, că Slavii aceştia, când se aşează aici, găsesc Români. Aşà e *Şcl'ineasa* despre care vorbim mai jos.

ŞCL'AU

Am văzut mai sus că pentru Bulgari n'au Aromânii un termen băştinaş de numire, ci pe unul împrumutat din limba neogrecească, unul pe care l'am puteà numì nou.

Termenul băştinaş, însă, pentru desemnarea Slavilor cu cari Aromânii au venit în atingere, când Slavii erau încă neamestecaţi cu Bulgarii de mai târziu care le-au schimbat numele din Slavi în Bulgari, acest termen băştinaş l-au avut în trecut şi-l păstrează şi azi toată ziua Aromânii.

Este cuvântul *Şcl'au*, dr. *Şcheiu.*

In adevăr, atât Aromânii, cât şi Daco-Românii au trebuit să numiască pe Slavi, dela venirea lor în atingere cu ei, adică din epoca de formaţiune a limbii româneşti, *Şcl'au*, dr. *Scheiu*, numire derivată din latinescul *sclavus.*

Acest termen, în prefacerile sale fonetice, urmează normele cuvintelor româneşti de origine latinească. Din *sclavus*, potrivit legilor fonetice româneşti, trebuià să rezulte, în mod cât se poate de regulat aromânescul *Şcl'au (Şcl'aĭu)*, dr. *scheiu.*

Termenii aceştia sunt populari în română.

La Aromâni mai este şi cuvântul «*a sclaĭa*», un joc copilăresc «de-a robii», influenţat sub forma aceasta de cuvântul aromânesc *sclav* [1]).

La Daco-Români *Şchei* se numesc o parte din locuitorii, astăzi Români, ai Braşovului. Termenul il întâmpinăm deasemenea în scrierile vechi (Moxa) [2]) precumşi în literatura noastră populară, atât sub forma de *Şcheiu* cât şi sub cea de *Şchiaiu*, *Şchiai* [3]) şi pe care greşit il socotesc unii scriitori, că se datoreşte Albanejilor.

---

[1]) Papahagi Per., *Din literatura poporană a Aromânilor*, I, pag. 103.

[2]) B. P. Haşdeu, *Cuvente den Betrâni*, I, pag. 402.

[3]) Bibicescu I., *Poezii populare din Transilvania*, Bucureşti 1893 pag. 14, 210.

Sub forma de *Scl'au*, cu înțelesul de «sclav», «rob», cuvântul ni-i dat și de G. Weigand în scrierea sa «Die Aromunen», II, pag. 164: «*Ţi urseşti di la noi, noi him oamińi scl'ai a tăi*»? = Ce pofteşti dela noi, noi suntem oameni robi, servi ai tăi?

Un alt cuvânt care vine să confirme cele spuse mai sus cu privire la *şcl'au*, anume cu privire la existența unui termen vechiu în graiul românesc pentru desemnarea Slavilor, este următorul:

ŞCL'INEASA

Ca şi Grec şi Arbinès, tot aşà trebueşte considerat şi cuvântul *Şcl'ineasa*, ca unul din numirile etnice cele mai vechi, cu care Aromânii au numit pe Slavii din Peninsula Balcanică, înainte de a-i numì Sârbi şi Bulgari.

Şcl'ineasa este un sat românesc pe lângă Hăliche, cam două ceasuri și jumătate depărtate, pe muntele *Ciucarelu* [1]), cu 200 familii aromânești.

Şcl'ineasa presupune existența unei forme *Şcl'inès*, derivat dela *Sclavinensis*, întocmai după cum *Arbinès* s'a format dela *Albanensis*, după cum *mes* s'a format dela *mensis*. Dela acest *Şcl'inès* s'a format apoi femeninul: *Şcl'ineasa*, ca și *Arbineasă* (Albanezoaică) de la *Arbinès*.

Constatarea acestei numiri de localitate în regiunea Pindului, după părerea noastră, este de mare însemnătate, pentru că ea arată, că altădată, în trecutul depărtat, elementul slav cu care Românii sudici fac întâiu cunoștință, nu sunt Bulgarii, ci adevărații Slavi, cei cari vin în Europa cu mult înaintea Bulgarilor și înainte de slavizarea acestora.

In favoarea acestei păreri, vine și faptul că acest nume, în prefacerea sunetelor sale, este supus în totul legilor fonetice românești pentru cuvintele moştenite din latina, întocmai ca şi *şcl'au*. Aşà avem trecerea grupului *scla* în *şcl'i*, ca în *şcl'imurare* (Haliche: scl'imurare) și prefacerea grupului *-ensis* în *es*, ca în *mensis* > *mes*, *Albanensis* > *Arbines*; *Tsiernensis* > **Cirnès*, pl. *Cirnèşi*, și cu căderea intervocalului -v-, ca în *caballus* > cal; *seu* din sevum [2]) etc.

---

[1]) Foneticeşte: Čucarèlu.

[2]) După cum vedem, etimologia cuvântului *Şcl'ineasa*, despre care d-l Weigand spune în: *Die arom. Ortsnamen in Pindusgebiete*, pag. 60-64 şi 170-180, că nu se poate pronunţà asupra originei; ca şi recesentul său Th. Capidan în *Dacoromania*. I, pag...., este dintre cele mai sigure.

ČIRNEŞI

Socotesc că acì-i locul a vorbì şi despre numirea de localitate *Cirnéşi*, o numire străveche, cu desvoltări fonetice româneşti identice cuvintelor moştenite din latina, şi care vorbeşte despre contopirea elementelor roman cu cel trac în renumitul Pind. Şi fiindcă acest nume a fost tratat în revista noastră «Dunărea», I, No. 9-12, pag. 203—205, (Silistra, 1924) reproducem acì cele spuse acolo.

«*Cirneşi* este un sat aromânesc în Zagorea de sud sau în districtul zis *Vlăhia Veacl'e*, pe greceşte: *Palio-Vlahia*, cu circa 200 de case şi cu vreo 1700 de locuitori.

Pentru Aromânii din Pind, acest sat are însemnătatea că acì a petrecut viteazul Fezu-Dirvenaga ultima seară, când, sfătuit de celnicii aromâni ca să nu se ciocnească cu nu mai puţinii viteji *căpitani* [1]) aromâni, strânşi la Băiasa şi petrecând, n'a vrut să asculte, ci s'a năpustit asupra lor la 1881, spre a-şi găsì sfârşitul, un sfârşit, de altfel, eroic. (Vezi: revista *Peninsula Balcanică*, Buc. 1925, pag. 50—55 mai amănunţit despre Fezu-Dirvenaga).

După părerea mea satul *Čirneşi* (vechiu *Cerneşi*) este unul dintre cele mai vechi în Pind, ca şi *Băiasa*, *Şeşl'i* şi ca multe altele dintre acest legendar Pind, locuit neîntrerupt de elementul românesc dela aşezarea noastră străveche, datând de vreo trei veacuri înainte de Christ.

Ca şi *Arbinés*, pl. *Arbineşi* dela Albanensis, ca şi *Şcl'ineasa* dela Scla vinensis, tot aşà şi Cirneşi derivă dela *Tsiernensis*, numire, fără îndoeală, traco-dacă, dela *Tsierna*, atestată din vechime pentru Dacia-Traiană. In opera învăţatului arheolog Gr. Tocilescu, *Monumente* [2]), pag. 201, găsim într'o înscripţie datată dela 157 d. Chr., *Tsiernensis*, derivat dela *Tsierna*, numele vechiu al oraşului Orşova-Veche de astăzi.

Din *Tsiernensis* rezultă regulat în Aromâna numele de localitate *Cirneşi*, întrebuinţat la plural (din singularul **Čirnes*) ca multe toronimice în Aromâna, cum ar fi Mavrańi (l'i), Arbineş(l'i), Filk'i(l'i) (= Filippi), Pînar(l'i), Siriń(l'i), Şeş(l'i), Cuţur(l'i) şi altele, articulate sau nearticulate.

In ce priveşte păstrarea lui č din Čirneşi, în loc de ţ, cum ne-am fi aşteptat în Aromâna, avem acelaş fenomen fonetic regulat ca în *činuşe*, *čireaşe*, *či(r)şire* (= cerşire), *Şeačişte* (tratat în Dunărea, I, pag. 201 —

[1]) Şefi de haiduci.

[2]) Gr. Tocilescu, *Monumentele epigrafice şi sculpturale ale museului naţional din Bucureşti*, Bucureşti 1908.

203), în care, din pricina următorului sunet şuerător ş, s'a păstrat şi caracterul palatal al lui č, fapt care vorbeşte deasemenea despre vechimea cuvântului aromânesc.

Fără îndoeală că avem a face cu un cuvânt traco-dac, cum arată păstrarea aceluiaş cuvânt în daco-românul *Cerna*, numele râului din regiunea vechiului *Tsierna*, apoi *Cerneţi*, etc.

Părerea că ar puteà fi dintr'o formă slavă cu rădăcina *ţărnu*, *ţărna* «negru», trebueşte exclusă pentru Aromâna, căci, într'un asemenea caz, ar fi sunat aromâneşte curat *Ţărneşi*, neavând niciun alt exemplu în care slavul ţ să devină aromâneşte *č*, chiar în condiţiunile arătate mai sus. Aromânii au dealtfel cuvinte în cari vine şi sl. *ţărnu*, aşà e *Ţărna*, numele râului *Ţărnareca*, care curge pe câmpia *Bitulei*, şi altele.

Credem, deci, că *Cirneşi*, nelămurit de d-l G. Weigand, în *Iahresbericht* etc. XXI-XXII, 1919, pag. 62 (No. 70), este clarificat. *Cirneşĭ*, în loc de *Cerneşĭ*, este regulat la Aromâni, în limba cărora orice *e* neîntonat devine *i*. Greşit deci este redat de d-l Weigand la locul citat sub forma de *Cerneşi*.

Eşi din *Cirneşi*, după cum vede oricine, nu-i sufixul bulgăresc (!) *eş*, cum crede d-l Weigand, ci-i forma plurală dela *Cirnès*, rezultată din terminaţiunea singulară *es*, ca pl. *meşi* din *mes*, ca pl. *Arbinéşi* din *Arbines*, ca *Şeşi* din *Şes*, etc.

FRÎNCU

Şi cuvântul *Frîncu*, după cum vom vedeà, este important. Sub *Frîncu* Aomânii înţeleg în genere pe Francezi şi apoi pe toţi apusenii, pe care-i confundă cu Francezii. Orice *european*, pentru Aromâni este *Frîncu*. Cam acelaş lucru ce să înţălege la Daco-Români prin termenul de «*Neamţ*». Iar *frînţescu* şi *frîncu* (ca adj.) are aceleaşi accepţiuni caşi «*nemţesc*» la Daco-Români. Arom.: *poartă frînţeaşte*, înseamnă tot atât ca daco-rom. «poartă haine franceşti, nemţeşti, europeneşti; ar. *stráne frînţeşti* = «haine franceşti, nemţeşti, europeneşti»; ar. *lucru frînţeşcu* = «lucru europenesc, înţăleptesc»; arom. *minte frînţească* = «minte subţire, deşteaptă plină de înţelepciune», etc.

Din înţelesul de «francez» şi de rolul deosebit jucat de Francezi în Turcia, unde se bucurau de o considerabilă influenţă, *Frîncu* mai are la Aromâni şi senzul de «om cu influenţă», «cu trecere mare», «cu putere». Din acest înţeles din urmă s'a desvoltat şi cel de «netemător», «grozav», «straşnic», înţelesul de om care se supără grozav; aşà expresiunea:

s-feaţe frîncu sau *frîncu s-feaţe*, se întrebuinţează ca să arate că cinevà s'a supărat grozav de mult.

Frîncu arău s-feaţe = s'a mâniat grozav de mult; s'a supărat foc!

Vechimea cuvântului în Aromâna nu poate fi câtuş de puţin pusă la îndoeală, după cum arată prefacerea lui *an* în *în*: *frîncu* dela *francus*.

Dacă ar fi întrat de curând sau prin vreuna din limbile balcanice, prin limba grecească de pildă, am fi avut *francu* sau *frangu*, în neogrecească zicându-se *frángos*. Nici din franţuzeşte direct nu putem admite; am fi avut *franţéz* sau *franţúz*; şi nici din vreuna din limbile slavice: am fi avut *frencu*, *frug*. (vechiu sârbesc este: *Frug*, pl. *Fruzi*).

Faptul că-l găsim şi în daco-româna sub forma de *Frânc*, cum rezultă din literatura poporană [1]) şi din mărturisirile cronicarilor, unde-l găsim cu sensul de «european de rasă romanică», ne face să înclinăm a crede că *Frânc* este introdus în Româna înainte de despărţirea lor în Aromâni şi Daco-Români, înainte de despărţirea dialectelor, în orice caz, între sec. al IX-lea şi al XII-lea.

Pe când din latina medievală în Daco-Româna s'a păstrat şi *Frîncie*, în Aromâna s'a înlocuit cu *Frînghie*, după neogrecescul *Franghià*, sau prin *Γalie* (ngr. *Γαλλία*) = Gallía.

Se aude *Frînţie* numai pe la Aromânii Asprupotamiţi. Aşà la Mălăcaşi am auzit, spunându-mi-se, că dela dânşii sunt unii care negustoresc «*fac prîmăţăl'e pîn tu Frînţie*» (fac negustorie până în Franţa).

Numele de *γal*, şi *Γalie* ce le dă unii cărturari Aromâni, care trec prin şcolile greceşti, nu-i uzitat în popor şi derivă dela ngr. *Γάλλος*, *Γαλλία*.

E foarte posibil că ceeace a contribuit la lăţirea acestui cuvânt printre Aromâni să fi fost şi rolul jucat de cruciaţi în Orient. Aceştia în cântecele populare ale popoarelor balcanice sunt pomeniţi întotdeauna ca *frînci*.

V'IFTU

Ţiganii, sunt numiţi de Aromâni: *V'iftu*, pl. *V'ifţî*, fem. *V'iftă*, pl. *V'ifte*. Unii din Aromâni, cum sunt Fărşeroţii, Gopişenii şi alţii, pronunţă *g'iftu*, în loc de *V'iftu*.

[1]) De trei zile 'n târg
- A fată de Frînc,
Mică rusculiţă,
Albă la pieliţă,
Frumoasă fetiţă,
Strigă, bărătă,
Cine s'o aflà
Pe ea să mi-o ia?
Nime nu s'aflà,
Nu s'adăvăra.

(Gândirea II, 1923, pag. 710: *Românii dintre Vidin şi Timoc* de Em. Bucuţă).

La Vlaho-Clisura se zice: *vèviftu*, fem. *vèviftă*, (țigani, ţigancă).

Toate aceste numiri aromânești se derivă dela ngr. *Γύφτος* (citește: *viftos*). Numirea de *vévìftu* se derivă, contrar celor spuse de noi (în *Noua Revistă Română*, Anul 1912, pag. 12.) tot din ngr. și anume din forma *Ἔγυπτος* (citește: *'éviptos*) cu rostirea dură a primei silabe; deci *vé-viftu* este rezultatul înfluenței limbei grecești culte, ceeace rezultă şi din păstrarea accentului pe antipenultima. Vlaho-Clisurenii, fiind cei mai mulți descendenți ai Românilor din regiunea Moscopolei, care înflorise în trecut prin școlile sale, în care limba greacă veche se învăță cu osebire în *Νέα Ἀκαδημία*, înrâurirea grecească s'a exercitat asupra lor mai mult prin cultură, ca unii cari nu erau deloc în contact cu element grecesc. Este deci firesc ca și termenul de *vèviftu* să fie datorit unei asemenea înrâuriri culturale.

Ca important fenomen fonetic reținem trecerea grupului consonantic *pt* în *ft*, întâmplat în epoca venirii Țiganilor în Europa, cu toate că acesta ar puteà fi şi un împrumut de-a gata din neogrecescul, *γύφτος*, din *γύπτος*, prefacerea fonetică amintită întâmpinându-ne şi în neogreaca.

CURBET, CARASOV'IFTU, etc.

Alte numiri pentru Țigani sunt cele următoare: *Curbèt*, feminin *Curbetă*, pl. *Curbèți*, *Curbete*.

Acest nume se dă țiganilor lăeți, nomazi, cari cutreeră satele, vânzând diferite obiecte făcute de ei.

Cuvântul se derivă din turcescul *curbét*, *gurbét*. Cu înțelesul din Aromâna îl întâlnim în l. sârbească: *gurbét*, *gurbetáș*, *gurbetin*, fem. *gurbetka* «nomadischer Zigeuner» și în limba albaneză tot așà (Cfr. G. Meyer, *Albanesiches Wtb.* pag. 215).

Carasóviftu, *-ă*, «țigan negru», din turcescul *carà* «negru» și *viftu*, prin ngr. *καρασόγυφτος*.

Čengènè, fără femenin, din turc. *čeng'enè* «țigan». Acesta-i derivat, bine înțeles din gr. *Ἀθίγγανος*, de unde se formează dr. *Țigán*, cu accentul coborît, spre deosebirea bulgărescului *Țígane*, care-și păstrează accentul ca în grecește. Este curios că în neogrecește un derivat dela *Ἀθίγγανος* nu există astăzi, având și grecii tot pe *γύφτος* pentru desemnarea Țiganilor. In Aromâna o formă dela *Ἀθίγγανος* nu ne întâmpină decât în nume proprii de familii, ceeace arată că ar fi existat odată. Așà întâmpinăm forma *Țingănă* și *Țingără*, *Țingră*. Rotacizarea

arată că forma din urmă se datorește, poate, influenței dialectului albanezesc tosc. Nu știm însă dacă cuvântul este curent în albaneza.

Alte numiri date de Aromâni Țiganilor, după îndeletnicirea sau locul lor de origine, sunt: *Fusárĭ* și *Ursári*, celor cari se ocupă cu vânzarea de fuse, linguri, etc. și celor care joacă urșii. *Țirăpíñĭ* (pl.) (= cere-pâne) se zice Țiganilor care vin din România și vorbesc dialectul daco-românesc.

UVRÈU

Pe Ebrei Aromânul îi numește: *Uvrèu*, pl. *Uvrèĭ*, femenin: *Uvreáŭă*, pl. *Uvreale*, identic cu daco-românul: *Ovreiu*.

Și numele acesta arată, în parte, o formațiune aromânesacă. Regulat, dela *Hebraeus*, gr. *Hevraiós*, trebuià să rezulte aromânește *Ibrèŭ* sau *Ivrèu*. Forma cu *u*: *Uvrèŭ* se datorește, după părerea noastră, înrâuririi limbii neogrecești, unde constatăm prefacerea lui *e* dela începutul cuvântului în *o*. Așà de ex.: *ohtròs*, pentru *ehtròs* (= dușman); *ómorfos*, pentru *émorfos* (=frumos); *ormineia*, pentru *ermineia*, deci și *Ovriòs* pentru *Evréos*. Din *Ovrèu*, potrivit regulii fonetice aromânești, care cere prefacerea ori cărui *o* neaccentuat în *u*, a rezultat *Uvreu*. Dar după cum arată femeninul *Uvreauă*, pl. *Uvreale*, după analogia lui *greauă*, *greale*, *arauă*, *arale* etc., înrâurirea limbii grecești n'a fost desăvârșită.
Am fi avut *uvrèisă* în cazul din urmă din neogrecescul *ovrèïsa* sau *uvreasă*, prin analogie cu *prifteasă*, etc.

Evreii, datorită religiei, au trebuit să fie cunoscuți de Aromâni întotdeauna.

LĂTIN

Prin *Lătin* numesc Aromânii pe locuitorii catolici, cari veniau altă dată deprin Albania, cei mai mulți din regiunea Scutari, pe la *Stămărie* 15/28 August — 1/13 Septemvrie, ca să strângă *cumățle*, *tălăganile*, din cari se făceau scurteicile albanezești și mantalele negre, numite de Aromâni tot: *tălăgane*.

Putem afirmà cu oarecare siguranță că este aceeaș denumire ce se da, în Evul Mediu, pe tot cuprinsul apusan al Peninsulei Balcanice, clasei diriguitoare romane de pe țărmul maritim al Adriaticei, despre care nu odată se menționează în documente.

De bună seama că această numire nu-i nouă, ci se ridică până la raporturile ce-au trebuit să existe în trecut, între Aromânii Pindului și ai

Albaniei, cu locuitorii de prin regiunile maritime apusene ale Peninsulei Balcanice, printre cari nu puţini vor fi fost Români

Apoi expresiunea:

Ţe lătin ń-eşti?

Cu înțelesul de necredincios, păgân, de altă credință decât cea românească, să nu arate oare asperităţile trecutului dintre Românii Pindului și Romanii albano-dalmațieni?

Lătìn în cazul din urmă este sinonim cu *papistán* (papistaș), adept al lui Papa dela Roma, catolic, cărui termen, preoții greci, reprezentanți ai ortodoxismului, au contribuit să-i deà un înțeles cât mai rău, prin punerea pe socoteala catolicismului a tot felul de lucruri nepermise.

Tot epitetul de *Lătín*, *Lătiníciŭ* se dă copilaşilor mici, când plâng şi țipă, când sunt răi.

ARAP

Prin *Aràp* Aromânii numesc pe Negri.

Expresiunile: *Easte aràp*, *s-feaţe aráp*, etc. înseamnă «Este negru; s'a făcut negru». Există și jurământ: *Arapu s-mi vedzi, cara s- nu ţi-o-adár*! «Negru să mă vezi, dacă nu ţi-oi face-o!» Sau: *Aráp mi fac* (*cara s-nu mi ţîn di zbor*;—*cara s-nu stau pri zbor*, etc.) «Negru mă fac (de nu mă voiu ţineà de vorbă, de nu m'oiu ţineà de cuvânt, etc). Adică: «să fiu de râs, de rușine», de...

Aràk'i suntu oáminĺ'i lăi «Negri sunt oamenii negri», spun ei.

După cum arată femeninul *Arapsă*, care este un împrumut dela ngr. *'Αϱάπ(ι)σα*, *aráp* vine din ngr. *'Αϱάπης* «negru». Numai pe alocurea se zice *arăpeasă*, după analogia lui prifteasă; în Epir însă se aude numai forma *arapsă*.

Există și nume de localități *Aràp* în Epir.

Prin *Arăpie*, format dela *Arap*, după *'Αϱαβία*, Turkie, etc., Aromânii își închipuesc o țară îndepărtată undevà și locuită numai de negri, dar care nu știu unde-i așezată. Știu să spună numai, că-i departe, că-i spre sud sau răsărit, dar că trebuie să fie pe la marginea pământului, undeva, unde nimeni n'a fost și unde nimeni nu se poate duce.

Dacă întreabă copilașii pe părinții lor, unde au fost înainte de a venì pe lume, li se spune, printre altele, că au fost *to-Arăpie*, adică în țara necunoscută și neștiută de nimeni, în țara plină de «întunecime».

ALTE NUMIRI DE POPOARE

Aromânii, ca unii cari s'au dedat de cu vreme în unele regiuni obiceiului înstrăinării și ca popor păstoresc și cărăvănăresc [1]), au trebuit să cunoască de aproape, nu numai popoarele cu cari au convietuit sau cari, ca Francii, au venit la ei cu prilejul cruciatelor sau ca popor de expansiune în Orient, ci și alte popoare vecine sau mai depărtate.

Printre aceste popoare numim pe cele următoarele, ca unele cu care Aromânii au avut raporturi mai strânse:

ARUŞI

Ruşii, numiți *Arùs*, pl. *Arùşĭ*, fem. *Arusă*, pl. *Aruse*. Numirea de *Aroşi* ce li se mai dă este mai mult în sens figurat. Aroși, spun ei când vorbesc între dânșii și nu vor să fie înțeleși de străini, așà după cum vorbind de Greci, le spun *Limbă-supţîre*, vorbind de Bulgari, le spun *Groşi*, *Zdangañi*, etc.

Aceștia au devenit cunoscuți în Peninsula Balcanică mai mult și din răsboaele lor cu Turcii. Cum erà firesc, Ruşii, ca creștini, erau priviți de ortodoxii supuși Turcilor, ca niște adevărați liberatori.

Ţara lor este numită *Arusie* și într'însa și-au găsit refugiu mulți Aromâni din Pind, îndeletnicindu-se cu comerţul. Acì și-a rusificat numele cel mai mare binefăcător al Greciei, *Averu*, originar din Aminciu, devenit *Averof*.

LEHI

Polonezii au fost numiți de Aromâni *Leah*, fem. *Leahă*, pl. *Lehi*. Prin Polonia au trăit mulți Aromâni, stabiliți acolo ca negustori. In Polonia a trăit și preotul aromân *Ucuta*, care ne-a lăsat un abecedar aromânesc, tipărit la Viena la 1797 (vezi scrierea noastră: *Scriitori Aromâni în sec. al VIII-lea*, București, 1908).

MĂGIAR (MĂĞÁR)

Măgĭár, pl. *Măgĭárĭ*, fem. *Măgĭară*, pl. *Măgĭare*, se numesc Ungurii, mai rar, numiți și *Maghiaru*. Ţara acestora se zice *Magĭarie*, *Măğărie*.

Aceasta, după țara românească, a fost a doua țară în timpul imperiului turcesc, în care Aromânii au găsit un larg adăpost. Acì, în Ungaria și

[1]) Cărăvânarii aromâni, nu sunt nici 50 de ani, străbateau toată Peninsula Balcanică, ajungând până în Austria și Polonia, dacă nu și mai departe chiar.

în Austria, veniau Aromânii din timpuri străvechi, mai ales cei de prin Albania şi Macedonia nordică. In aceste două ţări se face emigrarea Aromânilor prin sec. al XVIII-lea, după prădarea înfloritorului centru românesc Moscopole. Unii au venit în massă, cu turmele şi avutul lor; alţii singurateci ca negustori, de cari erau pline oraşele şi orăşelele întregii Ungarii, dar mai ales Budapesta, Mişkolţ, Debreţin, Tocai, Zemlin, Neusaţ şi altele, confundaţi de cele mai multe ori cu Grecii şi nu arareori cu Albanejii. (Vezi rev. *Transilvania* pe 1923 despre aceşti Aromâni şi *Scriitorii aromâni în sec. al XVIII-lea*).

NEMŢU, NEAMŢU

Germanii, cei din Austria mai ales, sunt cunoscuţi sub numele de *Nemţu* sau *Neamţu*, pl. *Nemţi*; fem. *Neamţă* şi *Nimţoańe*. Evident din sârbeşte sau daco-româneşte.

Ţara acestora se numeşte *Nimţie* şi se înţelege mai mult Austria, căreia i se zice şi *Afstrie*, fără să se formeze dela acest cuvânt şi *Afstriac*.

Germaniei, cu un nume mai modern, i-se zice *V'irmanie*, după neogrecescul *Γερμανία*.

ITALIAN

Italienii deasemenea sunt familiari Aromânilor. Mai mult sunt cunoscuţi însă sub denumirea de *Viniţeán*, dela numirea de *Viniţie* ce se dă oraşului Veneţia, cu strânse legături comerciale cu Aromânii din Pind şi din sudul Albaniei. Italienii, altfel sunt numiţi: *(I)talian* pl. *(I)taliani*, fem. *Italiană*, iar ţara lor, *Italie*.

Cu această ţară, mai cu seamă cu oraşele Veneţia, Livorno, Brindizi, Neapoli [1]), Roma, Aromânii au avut în trecut legături comerciale.

Astăzi încă sunt case comerciale, aromâneşti de origine, în aceste centre.

După tradiţia păstrată printre argintarii aromâni ai Pindului, acestora datoresc argintarii italieni secretul poleitului cu aur al obiectelor de argint, precum şi lucrarea în filigran şi anume argintarilor români stabiliţi în Triest, Veneţia şi Roma. Apoi Padua era oraşul unde-şi desărvârşiau studiile superioare fii bogătaşilor aromâni din Epir şi Tesalia. Acì a studiat între alţii şi marele Colleti.

Italienii mai sunt cunoscuţi de Aromâni încă din Evul Mediu, din timpul înfloririi Veneţiei şi Genevei, când Armătulaţii aromâni sub numele de *Armatolli*, serviau republicelor italiene [2]).

---

[1]) Numită de Aromâni: Nápule.

[2]) Această împrejurare arată că origina cuvântului *armatollo*, trebueşte căutată,

In genere însă le dau şi alte numiri, după Statul din care făceau parte precum: *Viniţeanu*, numiţi de Românii din Albania: *Vinicean*; *Ginuveanu* şi ca poreclă: *Macaronari.*

Pentru poporul italian Aromânii, nu pot preciză cauza căreia se datoreşte, au avut întotdeauna un cult, privindu-i ca fraţi ai lor, cari însă nu vor să se intereseze de dânşii.

MISIRIE, ÉV'IPTU

Prin *Misirie* se înţelege la Aromâni Egiptul, care deasemenea a fost cunoscut Aromânilor. Dintre toate părţile fostului imperiu turcesc, după *Polea* (Constantinopolul), Egiptul atrăgeà pe cei mai mulţi *xeniţi* [1]) aromâni.

Numele de *Misirie* vine din turc. *Misir* şi este uzitat mai mult de Aromânii macedoneni, în special de Cruşoveni, Nivişteni ş Vlaho-Clisureni. Ceilalţi Aromâni, cei din Pind, îi zic *Év'iptu*, după ngr. *Ἔγυπτος*.

Atât locuitorii Egiptului cât şi Aromânii *xeniţi* [2]) din Egipt, se numesc *Ig'ipteán (iv'ipteán)* sau *Misirlí* (turc.), pl. *Misirláţi.*

---

aşà cum susţine undevà I. Caragiani, dela cuvântul aromânesc *armatulu* = cel înarmat. Acest *armátulu* a devenit întâiu în italiana *l'armattollo* şi din aceasta a fost împrumutat în greceasca modernă sub forma de *armatolos*, pentru ca apoi, din aceasta să-l reià Aromânii. Altfel, atât în italiana cât şi în neogreaca, nu se explică originea de *armatol*, *Aromânescul: armătulă* este devenit din *armătuldt*, pl. *armătuldţi*, prin analogie cu *Dumnidzaţi din Dumnidză* (*ău*). Dacă ţinem seamă că din sânul Aromânilor se recrutau, în bună parte, mercenarii cari serveau republica veneţiană, părerea exprimată de fostul academician I. Caragiani pare şi mai îndreptăţită.

[1]) Instrăinaţi, duşi în străinătate, ca să-şi câştige existenţa.

[2]) Există obiceiul la Aromâni ca cei duşi printre străini să fie denumiţi, după locul unde trăesc. Aşà cei care trăesc în Constantinopol se numesc *Puliţi* dela *Pole* (Constantinopol); cei din Ungaria, *Măg'iari*, *Vlăhuţi* cei din România, etc.